

GREGOSITS GÁBOR
nagyszentmiklos@yahoo.com
PhD-hallgató (SZTE BTK)

A spanyol püspöki kar 1937-es körlevele

— *Collective Letter of the Spanish Bishops, 1937* —

ABSTRACT The Collective Letter of the Spanish Bishops, dated 1st July, 1937 was written by Gomá, the archbishop of Toledo, and justified Franco's uprising. Franco was displeased at criticism leveled against him by some foreign Catholic intellectuals who condemned the execution of 16 Basque priests. Franco asked Gomá to promulgate a text, addressed to the bishops of the world, in order to give them authentic information about the Civil War. The letter was not published until the middle of August because Gomá wanted to persuade the unwilling bishops to sign it. Gomá simplified the Basque problem and had no democratic sensibility in politics. The letter condemns the republican anticlericalism and the persecution of Catholics, but understates the sins committed by the nationalists. The letter was translated into 13 languages and had a smashing impact on the international press. Four bishops did not sign the letter. The most significant non-signer was Vidal y Barraquer, the archbishop of Tarragona.

KEYWORDS Gomá, Basque, Vidal y Barraquer, Irujo, Civil War

DOI 10.14232/belv.2016.3.3 <https://doi.org/10.14232/belv.2016.3.3>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article: Gregosits Gábor (2016): A spanyol püspöki kar 1937-es körlevele. *Belvedere Meridionale* 28. évf. 3. sz. 26–53. pp.

ISSN 1419-0222 (print) ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

Bevezetés

A spanyol püspöki kar 1937. július 1-jei dátummal körlevelet intézett ezúttal nem a hívekhez, hanem a külföldi püspökökhöz, azért, hogy ismertessék a polgárháborúval kapcsolatos álláspontjukat.¹ Dolgozatomban ezt a dokumentumot mutatom be.

Klerikalizmus és antiklerikalizmus Spanyolországban

A spanyol katolikus egyház évszázadok óta szoros kapcsolatban állt a monarchiával. A XVII. századtól többször került sor összeütközésre az állam és az egyház között, mert a spanyol királyok egyházi ügyekbe akartak beleavatkozni. Az egyházi személyek magas száma is feszültséget okozott. A XIX. században az egyház veszített hitelességéből. A katolicizmust sokan a gazdagok vallásának tartották és nehéz volt összeegyeztetni a vallás tanítását és a tudomány eredményeit is. Az egyház és az állam szétválasztási kísérletei több alkalommal erőszakos konfliktusokhoz vezettek.

Az 1812-es cádizi alkotmány elfogadása után az egyház a liberalizmust tette felelőssé a társadalmi megosztottságért. Az egyházi vezetők úgy vélték, hogy a nemzeti szuverenitás alapján álló liberalizmus tagadja az isteni jogot, a demokrácia pedig lerombolja a természetes rendet. Ezért a parlamentarizmust mesterséges jelenségnek tekintették, szemben a vallás által összetartott természetes rendszerrel. VII. Ferdinánd 1813-ban visszatért Spanyolországba, ezzel abszolutista fordulat következett be. Az 1820-as forradalom azonban felszámolta az inkvizíciót és feloszlatta a szerzetesrendek többségét, köztük a jezsuita rendet is, valamint feloszlatta az egyházi birtokokat. VII. Ferdinánd 1823-ban újra bevezette az abszolutizmust, majd elismertette a nőági örökösödést, így 1833-ban lánya követte a trónon, II. Izabella néven. Ezt azonban az addigi trónörökös, VII. Ferdinánd Károly nevű öccse nem fogadta el, így kezdetét vette az első karlista háború. Károly hívei nem csupán a trónért harcoltak, hanem a régi rend visszaállításáért is. Az egyházi birtokok feloszlata elleni tiltakozás mellett a liberálisok fokozódó egyházellenessége is hozzájárult ahhoz, hogy a vidéki spanyol társadalom a karlisták mellé állt.² A Szentszék is Károlyt támogatta, 1840 és 1848 között még a madridi nunciatúra is szüneteltette a működését. Később enyhült a helyzet és 1851-ben egy konkordátum megkötésére is sor került. A konkordátum államvallásként ismerte el a katolicizmust, jelentős anyagi eszközökkel támogatta az egyházat és ezzel biztosította az állam számára az egyházi hivatalok betöltésébe való beleszólás lehetőségét.³ Hamarosan újra az egyházellenes politika hívei kerekedtek felül. Az 1869-es alkotmány elismerte a vallásszabadságot.

Az egyház legitímálta az 1874-es restaurációt, melynek során visszaszerezte elvesztett állásait. Jelentős társadalmi befolyással rendelkezett az Actio Catholica, a Propagandisták Nemzeti Katolikus Szövetsége (ACNP) és a katolikus szakszervezetek révén. Jelentős szerepet töltött be az oktatásban is. Ezt próbálta ellensúlyozni a Szabad Oktatási Intézmény (ILE, 1876–1936). A XIX. század második felében a katolikusok több irányzatra oszlottak. Egyesek feltétel nélkül együttműködtek a polgári állammal, a karlisták bizonyos esetekben tartották elfogadhatónak az együttműködést, míg az integristák elutasították azt. Utóbbi irányzat legjelentősebb képviselője Félix Sardá y Salvany volt. 1909-ben a barcelonai „tragikus hét” során a marokkói háború

¹ MONTERO MORENO 1961. 726–741.

² POLÁCSKA 2008. 23.

³ Soós 2010. 61–62.

elleni tiltakozás egyházellenes zavargássá vált. Az egyház szorosan együttműködött Primo de Rivera diktatúrájával (1923–1930), ez tovább csökkentette támogatottságát a középosztály és a munkásság körében. A feszültség egyre nőtt.

A II. Spanyol Köztársaság egyházpolitikája

Az 1931. április 12-ei helyhatósági választásokon a városokban a köztársasági jelöltek győztek. Két nappal később XIII. Alfonz király elhagyta az országot és kikiáltották a köztársaságot. Az egyház kezdetben a népakarat elfogadására szólított fel, azonban hamarosan antiklerikális intézkedésekkel szembesült. Manuel Azaña hadügyminiszternek az alsóház alkotmányozási vitájában október 13-án elhangzott kijelentése szállóigévé vált: „Spanyolország nem katolikus többé”.⁴ A december 9-én elfogadott alkotmány rögzítette az állam és az egyház teljes szétválasztását. Garantálta a lelkiismereti szabadságot, de a vallási felekezeteket egyesületeknek tekintette. A nyilvános vallásgyakorláshoz minden egyes esetben kormányzati jóváhagyást írt elő. Megtiltotta, hogy az állam, a tartományok vagy az önkormányzatok valamely egyházat anyagilag segítsenek. Előírta a papság költségvetési támogatásának két éven belül történő megszüntetését. Feloszlatta azokat a szerzetesrendeket, amelyek tagjai a hagyományos hármass szerzetesi fogadalmon túl egy külföldi hatalomnak is engedelmességet fogadnak és elrendelte vagyonuk államosítását.⁵ A többi rendet az igazságügyminisztérium felügyelete alá rendelte, betiltotta gazdasági és oktatási tevékenységüket. Elrendelte az állam biztonságát veszélyeztető rendek feloszlását. Engedélyezte a válást és állami ellenőrzés alá vonta a hitoktatást. Az alkotmány nemcsak szétválasztotta az államot és az egyházat, hanem nyíltan ellenségesen viszonyult a vallási felekezetekhez.⁶ Ennek ellenére a köztársasági kormány formálisan nem mondta fel az 1851-es konkordátumot, hanem új megállapodást próbált kötni Rómával. Miután az egyház megpróbálta vagyonának egy részét külföldre menteni, a kormány államosította az egyházi iskolákat és kiutasította Pedro Segura y Sáez toledoai érseket és Mateo Múgica Urrestarazu vitoriai püspököt. 1933. május 25-én a spanyol püspökök tiltakoztak a korlátozó intézkedések ellen, majd június 3-án megjelent XI. Pius pápa *Dilectissima nobis* kezdetű enciklikája.⁷

⁴ Azaña szerint fel kell ismerni, hogy egyes évszázados alapelvek érvényüket veszítették. Az államszervezés során abból a tényből kell kiindulni, hogy Spanyolország nem katolikus többé. A vallás lelkiismereti kérdés, az államnak nem szabad beleavatkoznia. A katolicizmus sokat köszönhet Spanyolorzágnak. A köztársasági kormány egyenrangú félként akar tárgyalni a Szentszékkel. Fokozatosan megszüntetik az egyház állami támogatását. A szerzetesrendek kérdésével kapcsolatos dilemma, hogy egyrészt biztosítani kell a lelkiismereti szabadságot, másrészt meg kell védeni a köztársaságot. Azt javasolja, hogy az alkotmányban rögzítsék azoknak a szerzetesrendeknek a feloszlását, amelyek a hagyományos hármass szerzetesi fogadalmon kívül negyedik fogadalmukkal egy külföldi hatalomnak fogadnak engedelmességet. Az alsóház fontolja meg, hogy a többi rend veszélyes-e a köztársaságra. Meg kell tiltani a rendek ipari, kereskedelmi és oktatási tevékenységét. Végül figyelmezteti a képviselőket az alkotmányozással kapcsolatos felelősségükre. «*España ha dejado de ser católica*», <http://www.filosofia.org/hem/dep/sol/9311014.htm>. Hozzáférés: 2016.09.05., 18:48.

⁵ Ez a rendelkezés a jezsuita rend feloszlására irányult.

⁶ Soós 2010. 70–72.

⁷ A pápa a nunciuson keresztül többször figyelmeztette a spanyol kormányt, hogy rossz úton jár. A kritika nem a köztársasági államformának szólt, hiszen az I. világháború befejezése óta a Szentszék több köztársasággal kötött megállapodást. Az egyház hajlandó együttműködni az állammal a szabadság és a közrend fenntartásában. Súlyos hiba az állam és az egyház szétválasztása, különösen egy túlnyomórészt katolikus országban.

Az összeütközés elkerülhetetlen volt, hiszen az egyház továbbra is a nemzeti tudat megtestesítőjének tartotta magát és mindent megtett a felekezeti elkötelezett állam visszaállításáért. A központi hatalom meggyengülése következtében antiklerikális túlkapásokra került sor. 1931 májusában Madridban és több dél-spanyolországi városban rendházakat és templomokat gyűjtöttek fel. Jeles liberális értelmiségiek is elítélték a templomok felgyújtását, ugyanakkor megjegyezték, hogy ha az elkövetők igazi demokraták lettek volna, „társadalmi célokra” használták volna ezeket az épületeket.⁸ Ez a javaslat is a vallásszabadság tagadását jelentette és a polgárháború alatt meg is valószínűzték: Baszkföld kivételével bezárták a templomokat és raktárt, garázst, menzát vagy iskolát rendeztek be bennük.

1934 októberében bekerült a kormányba a José María Gil Robles vezette Spanyol Jobboldal Autonóm Szövetsége (CEDA) nevű katolikus párt. Válaszul a baloldali pártok általános sztrájkot és fegyveres felkelést robbantottak ki. Az országos felkelés kudarcot vallott, komoly harcra csak a teljesen elvallástalanodott Asztúriában került sor. A két hétig tartó felkelés során 34 papot öltek meg. A felkelés leverését Francisco Franco tábornok irányította. A történésekkel kapcsolatban Maximiliano Arboleya Martínez oviedoi kanonok felvetette az egyház szociális felelősségének a kérdését. Az asztúriai forradalom leverése után az egyház elmulasztotta a katolikus Manuel Giménez Fernández mérsékelt agrárreformjának a támogatását.⁹

A politikai bizonytalanság egyre fokozódott. 1935 szeptemberében vesztegetési botrány miatt megbukott Alejandro Lerroux kormánya, majd az 1936. február 16-án megtartott választásokon a baloldali pártok Népfront nevű koalíciója győzött. A szavazatok 48%-ával a mandátumok 56%-át szerezték meg.

A püspöki körlevél megírásának körülményei

1936. július 17-én katonai lázadás tört ki Spanyol-Marokkóban. A lázadás ürügye José Calvo Sotelo monarchista képviselőnek, Primo de Rivera pénzügyminiszterének a meggyilkolása, valódi oka a Népfront választási győzelme volt. A felkelők kezdetben nem tekintették céljuknak a katolicizmus védelmét, céljaik azonban természetes szövetségeseiké tették a konzervatív katolikusokat. Több püspök is támogatta a felkelést, Enrique Pla y Deniel salamancai püspök a palotáját ajánlotta fel a felkelők főhadiszállása céljára. Ez a tendencia tovább erősödött, amikor Franco lett a felkelés vezetője.

A felkelők Nemzeti Védelmi Bizottsága már augusztusban félhivatalos ügyvivőt küldött a Szentsekhez. Antonio Magaz y Pers feladata az volt, hogy érje el, hogy a vatikáni államtitkárság ítélje el a köztársaság mellett kitartó baszk katolikusokat. A baszkok magatartása ideológiai

Ez a modern társadalom elvallástalanodásának a következménye. Nemcsak az oktatás és a családok látják ennek kárát, hanem az állam tekintélye is gyengül. Azokban az országokban, ahol szétválasztották az egyházat az államtól, később mégis békés együttműködésre került sor. A spanyol törvényhozók a szabadságra hivatkoztak, de akadályozták a katolikus egyház nyilvános működését és anyagilag is nehéz helyzetbe hozták. A pápa sérelmezi a szerzetesrendek zaklatását és megadóztatását, valamint a jezsuita rend feloszlását. Az egyházi iskolák államosításának a célja a vallásellenes nevelés. A pápa ünnepélyesen tiltakozik a törvény ellen. Reméli, hogy a spanyol katolikusok minden törvényes eszközzel a törvény megváltoztatására fognak törekedni. Egységre szólítja fel a katolikusokat, ebben kiemelkedő szerepet szán az Actio Catholicának. PÍO XI 1933.

⁸ MARAÑÓN-ORTEGA Y GASSET-JOSÉ-PÉREZ DE AYALA 1931.

⁹ RANZATO 2011. 96.

problémát is jelentett, hiszen a nemzeti oldal hivatalos propagandája szerint a polgárháború valójában kereszteshadjárat volt, ahol katolikusok harcoltak a kommunisták ellen. A Szentszék azonban nem ítélte el a baszk katolikusok tevékenységét. XI. Pius pápa decemberben fogadta Isidro Gomá y Tomás toledo-i primás érseket. Bár XI. Pius szimpatizált a keresztényüldözés ellen fellépő felkelőkkel, a baszk katolikusok miatt nem foglalt nyíltan állást Franco mellett. Ugyanakkor megbízta Gomát, hogy ideiglenes ügyvivőként képviselje a Szentszékét Franco kormányánál. A hónap végén Gomá találkozott Francoval, aki úgy vélte, hogy ha a katolikus egyház elítélné őket, a baszkok letennék a fegyvert. Gomá kételkedett egy elítélő nyilatkozat sikerében, mivel az általa megfogalmazott és a pamplonai és a vitoriai püspök aláírásával megjelent lelkipásztori útmutatás¹⁰ is hatástalan maradt. A primás ekkor a Szentszékhez fordult. Eugenio Pacelli bíboros államtitkár válaszában közölte, hogy a pápa hajlandó levelet intézni a baszk papsághoz, ha Franco teljesít bizonyos baszk követeléseket. Franco ezt elutasította, ezért a Vatikán azt javasolta, hogy a spanyol püspöki kar tegyen közzé egy dokumentumot a baszk katolikusok és a kommunisták együttműködéséről. Gomá konzultált néhány püspökkel, majd közölte Rómával, hogy még nem látta elérkezettnek az időt a dokumentum megszövegezésére, inkább egy, az aktuális helyzetről szóló körlevél kiadásához kért útmutatást. Pacelli 1937. március 10-ei válaszában Gomá belátására bízta a döntést.¹¹

Gomá május 10-én találkozott Francoval, aki a külföldi katolikus sajtó ellenséges hozzáállására panaszkodott és egy olyan dokumentum közzétételét kérte, amely hitelesen tájékoztat a polgárháború eseményeiről.¹² Számos külföldi katolikus ugyanis 16 baszk pap, valamint több ezer munkás és paraszt meggyilkolása miatt bírálta a nemzeti oldalt.¹³ Gomá újra konzultált a püspökökkel, majd június elején elküldte nekik a levél tervezetét. A szövegen Pla y Deniel néhány tanításbeli, Leopoldo Eijo Garay madrid-alcalái püspök pedig néhány stilisztikai módosítást hajtott végre. Gomá próbálta meggyőzni a vonakodó püspököket, ezért a levél csak augusztus közepén jelent meg Pamplonában.¹⁴

A levél tartalma

A bevezetésben a spanyol püspökök a katolikus népek kölcsönös segítségnyújtására hivatkozva egyrészt válaszolnak kívánnak a külföldi püspökök leveleire, másrészt hiteles információkkal akarják ellátni a félretájékoztott nemzetközi közvéleményt. Úgy vélik, hogy a félretájé-

¹⁰ Spanyolország példátlan próbatételén megy keresztül. A két harcoló fél származása és vallási hagyományai azonosak, politikai nézeteltérések miatt harcolnak egymással. Különösen háború idején megengedhetetlen a katolikusok megosztottsága. Elfogadhatatlan, hogy valaki az ellenséggel együtt harcol a testvére ellen, főleg akkor, ha az ellenség a marxizmus, amelyet pápai dokumentumok is elítélnek. A marxistákkal taktikai szövetséget sem szabad kötni egyházi vagy politikai célok elérése érdekében. A püspökök azért sem hallgathatnak, mert az addig a hagyományaikhoz ragaszkodó baszkok is kezdenek elvállaltalanodni. MONTERO MORENO 1961. 682–686. A köztársasági területen nem is tudták terjeszteni a dokumentumot, amelyben spanyol püspökök először állnak a köztársasági oldal mellé. GARCÍA-VILLOSLADA 1979. V/365–366.

¹¹ RAGUER 1977. 86.

¹² RAGUER 1977. 90.

¹³ Jacques Maritain, François Mauriac és Emmanuel Mounier többször is véleményt nyilvánított. RAGUER 1977. 81–84.; MOLINER PRADA 2011. 80.

¹⁴ Július 31-ei levelében Pacelli egyenesen azt javasolja Gomának, hogy ne tegye közzé a körlevelet, mert ilyen súlyos kérdésben konszenzusra van szükség. Pacelli végül nem küldte el ezt a levelet, valószínűleg azért, mert tartott a burgosi kormány reakciójától. RAGUER 2012.

koztatásnak több oka lehet: keresztényellenesség, világuralomra törő politikai irányzatok, titkos nemzetközi erők, a kiábrándult spanyolokat felhasználó hazaárulók. Szeretnék, ha a többi ország megmenekülne a polgárháborús pusztítástól. Kijelentik, hogy nem tételt bizonyítanak, hanem nagy vonalakban történelmi jelentőségű háborús eseményeket ismertetnek. Látni fogjuk, hogy valójában a körlevél alkalmas annak a tételnek a bizonyítására, amely szerint nem polgárháborúról, hanem keresztes hadjáratról van szó.

A püspökök álláspontja a háború kitörésével kapcsolatban

A püspökök leszögezik, hogy bár 1931 óta durva támadások érték a nemzeti szellemet, a püspöki kar a Szentszék utasításait követve bölcsen együttműködésre törekedett az új hatalommal.¹⁵ Az egyházat ért ismételt sérelmek ellenére valóban engedelmességre és türelemre buzdítottak. Kijelentik, hogy mindenki másnál jobban fájlalták a háború előre látható kitörését, bár megjegyzik, hogy néha a háború a megfelelő eszköz az igazságos rend helyreállítására. Az egyház valóban nem akarta a háborút, bár sok katolikus vett részt benne lelkiismerete szavára hallgatva. A körlevél szerint egyház csak a szolgálata gyakorlása érdekében tartott igényt a vallásszabadságra és egyetlen személy vagy intézmény mellett sem köteleződött el. Valójában a körlevél a nemzeti oldal melletti elköteleződés első jelentős dokumentuma.

A háborút megelőző öt év

A püspökök a nemzettudat elleni erőszakos támadásnak tekintették az 1931-es köztársasági alkotmányt és a szellemében elfogadott laikus törvényeket. Helyesen állapítják meg, hogy az anarchia az állami hatóságok gyengesége miatt tört ki. Adataik szerint 1936 februárjától júliusáig mintegy 400 templomot romboltak le vagy szentségtelenítettek meg és körülbelül 3000 merényletet követtek el. Kifogásolják, hogy bár az 1936 februári parlamenti választásokon a jobboldal több mint félmillió szavazattal megelőzte a baloldalt, mégis 118 mandátummal kevesebbet kapott a Népfrontnál, mert egyes tartományok választási jegyzőkönyveit megsemmisítették.¹⁶ Tudni vélik, hogy a forradalom kirobantását a Szovjetunió készítette elő forradalmi milíciák felállításával, amelyek feladata az „ellenforradalmárok” kiiktatása volt. A levél felidézi Aquinói Szent Tamásnak az erőszakos önvédelemhez való jogról szóló tanítását. A domonkos teológus főművében a jogos háború indításának alapvető kritériumaiként az igazságos okot, a helyes szándékot és a legitim hadviselő hatóságot nevezi meg. Igazságos ok lehetett az isteni büntetés végrehajtása vagy az önvédelem. A helyes szándék a jóhiszeműséget jelentette, míg legitim hadviselő hatósággal az uralkodó rendelkezett.¹⁷ A püspökök szerint az egész országban kitört volna a marxista forradalom, ha nagy részén nem akadályozta volna meg a katonai felkelés, ezért Spanyolországnak két választása maradt: vagy összeroskad, vagy megpróbál ellenállni.

A katonai felkelés

A püspökök a felkelés széles tömegtámogatásáról írnak. Emlékeztetnek rá, hogy a felkelők eredménytelenül szólították fel a közhatalmat, hogy jogi eszközökkel akadályozza meg a for-

¹⁵ XIII. Leó pápa 1885-ös enciklikája szerint az egyház nem kötődik egyetlen államformához sem. LEÓN XIII 1885. A Szentszék 1931. április 23-án ismerte el a Spanyol Köztársaságot, Franciaország, Nagy-Britannia, Portugália, Csehszlovákia és Uruguay után. CÁRCEL ORTÍ 2010.

¹⁶ RANZATO 2011. 99–120.

¹⁷ NYÍRI 2003. 154–167.

radalom kirobbanását.¹⁸ A körlevél emlékeztet arra tényre, hogy szovjet tisztak is harcoltak a köztársasági oldalon. A Szovjetunió – a legtöbb európai országhoz hasonlóan – aláírta a londoni benemavatókzasi egyezményt, de Németországhoz, Olaszországhoz és Portugáliához hasonlóan megszegte azt. A levél a háborút fegyveres népszavazáshoz hasonlítja, nem használja azonban a „kereszteshadjárat” kifejezést. Ezt a kifejezést Emilio Mola tábornok használta először 1936. augusztus 15-ei rádióbeszédében.¹⁹ A kifejezés olvasható Pla y Deniel szeptember 30-ai *Las dos ciudades*,²⁰ valamint Gomá november 23-ai *El caso de España* című körlevelében is.²¹ Tény, hogy a felkelők nem kértek egyházi támogatást, megnyilatkozásaikkal a püspökök álltak határozottan a felkelők mellé. A püspökök szerint az egyház nem lehetett közömbös a harcban – tanítása, önfenntartási ösztöne és a szovjet példa miatt. Az egyház valóban nem vett részt az összeesküvésben és nem ismerte annak részleteit, hiszen ezt sikerrel csak a hadsereg próbálhatta meg, amely kezdetben csak szélsőjobboldali csoportoknak ajánlotta fel a feltétel nélküli együttműködés lehetőségét. Ugyanakkor tény, hogy az egyház örömmel fogadta az összeesküvés hírért. Gomá arra is felhívta a figyelmet, hogy az egyház nem azonosulhatott olyan cselekedetekkel, amelyek elcsúfíthaták a nemzeti mozgalom nemesnek vélt arculatát.

A kommunista forradalom

A püspökök elismerik, hogy szinte kizárólag a nemzetiek területéről van hiteles információforrásuk, ennek ellenére részletesen jellemzik a köztársasági zónát. Úgy vélik, a kommunisták előre megfontolt szándékkal követtek el tömeges pusztítást. A forradalom spanyollelenséggel jelleget hangsúlyozták, hiszen a köztársaságiak a Szovjetuniót éltették, a vörös zászlót lobogtatták és az Internacionálét énekeltek.

¹⁸ Nincs rá bizonyíték, hogy a madridi kormány vagy a baszk és a katalán vezetők egyetértettek volna egy ilyen forradalom kirobbantásával, hiszen céljaikat mérsékelt politikával akarták elérni. GARCÍA-VILLOSLADA 1979. V/365–366.

¹⁹ RAGUER 1977. 55. Csupán propagandakifejezésről van szó, hiszen a felkelők oldalán marokkói muzulmánok is harcoltak. Miguel Cabanellas tábornok, a felkelők Nemzeti Védelmi Bizottságának az elnöke szabadkőműves volt, ugyanakkor hű maradt a köztársasághoz a gyakorló katolikus José Miaja Menant és Vicente Rojo Lluh tábornok. GARCÍA-VILLOSLADA 1979. V/365–366.

²⁰ A két város. Utalás Szent Ágoston *Isten városa* című művére. Ágoston szerint Isten városa és az ördög városa egyszerre létezik a világban. Pla y Deniel a köztársasági egyházüldözés és XI. Pius szeptember 14-ei, spanyolországi menekültek előtt elmondott beszéde hatására írta meg a körlevelét. A két város a nemzeti („ellenforradalmi”) és a köztársasági („forradalmi”) erőknek felel meg. Megengedhetőnek tartja egy zsarnoki hatalom erőszakos megdöntését, ha a törvényes eszközök nem vezetnek eredményre. Az egyházjog tiltja, hogy egyházi személyek politizáljanak, azonban a katonai felkelésnek nemcsak politikai céljai vannak, hanem a hagyományos értékek védelmére is törekszik, ezért az istentelenek ellen folytatott kereszteshadjárról van szó. Elítéli a laikus szellemű köztársasági alkotmányt. MONTERO MORENO 1961. 688–708.

²¹ A spanyol ügy. A polgárháború kirobbanásakor senki nem sejtette, hogy nemzetközi konfliktussá fog válni. A külföldi sajtó egy része elferdíti a tényeket, hiszen a háború tétje nem csupán az államforma vagy a regionális érdekek érvényesülése, hanem a civilizáció védelmezői csapnak össze a pusztító marxistákkal. Gomá nem tudja, miért és hogyan tört ki a felkelés, de jogosnak tartja. A felkelők önkéntesek ezrei segítségével küzdötték le a kezdeti nehézségeket, Navarra lakosságának 13%-a csatlakozott hozzájuk. A marxizmus elleni harc nem jelenti egyben a proletariátus elleni harcot. Az egyházüldözés a köztársaság politikájának a következménye. Gomá arra inti az európai népeket, hogy tanuljanak a spanyol esetből. Az itt érintett témákat Gomá részletesebben kifejti az 1937. július 1-jei püspöki körlevelében. Ezen kívül megemlíti, hogy a polgárháború kirobbanásához a spanyolok hibái is hozzájárulhattak. GOMÁ Y TOMÁS 1936. XXIII. János pápa baszk kereszténydemokratákat védelmezett és megtiltotta, hogy a jelenlétében kereszteshadjáratnak nevezzék a spanyol polgárháborút. GONZÁLEZ BEDOYA 2012.

Megemlítik, hogy az Ateista Liga már 1931-ben népszavazást követelt a templomok és a plébániák épületeinek a rendeltetéséről. A körlevél szerint a polgárháború kezdete óta mintegy 20 000 templomot és kápolnát romboltak le vagy fosztottak ki. Összesen 6000 egyházmegyés papot gyilkoltak meg, ez átlagban az egyházmegyés papság 40%-a, egyes egyházmegyékben 80% volt ez az arány.²² A kegyetlenedéseknek 300 000 világi személy is áldozatul esett, Madridban az első három hónapban több mint 22 000 főt öltek meg.²³ Mindez vád és bizonyítékok, sőt, többnyire ítélet nélkül történt. A forradalmárok nőket erőszakoltak meg, ereklyéket, sírokat és temetőket gyaláztak meg. Változatos kivégzési módokat alkalmaztak és modern kínzási módszerek is megjelentek. Harangokat zúztak szét és öntöttek be. Sok helyhatóság polgárait az összes, általuk birtokolt vallásos tárgy beszolgáltatására kötelezte, hogy azután nyilvánosan semmisítsék meg ezeket. Az is előfordult, hogy papok holttestét hantolták ki, megadóztatták vagy megakadályozták a katolikus temetéseket, megtiltották keresztény jelképek elhelyezését a sírokon, betiltották a nagyheti és húsvéti szabadtéri szertartásokat, elsőáldozásokat akadályoztak meg, megtiltották a harangozást. A polgárháború alatt a mai Spanyolország területén valóban a III. század óta legvéresebb keresztényüldözés zajlott. A köztársasági hatóságok tétlensége Franco táborát növelte.

A köztársaságiak több ezer műalkotást pusztítottak el, levéltárakat és könyvtárakat pusztítottak el. Lábbal taposták a népek jogának (ius gentium) a szabályait. A püspökök fontosnak tartják megjegyezni, hogy törvényes halálbüntetésük végrehajtása előtt a kommunisták túlnyomó többsége megbánta bűneit és megbocsátanak az elkövetőknek.

A körlevélből ugyan nem derül ki, de meg kell jegyezni, hogy a legtöbb egyházi személyt a polgárháború első 4 hónapjában ölték meg. 1937 májusáig enyhült az üldözés, utána pedig szinte teljesen megszűnt. Nem mindegyik áldozatot a hite miatt ölték meg, politikai gyilkosságok is történtek.²⁴ A Szentszék 1987 és 2013 között 1512 egyházi személy esetében ismerte el a vértanúság tényét boldoggá vagy szentté avatási perek eredményeként.²⁵

A nemzeti mozgalom jellemzése

Sokkal rövidebb, de pozitív értékelést olvashatunk az önmagát nemzetinek nevező mozgalomról. A körlevél szerint a szelleme és célja alapján nemzetinek nevezhető mozgalom biztosította a rendet és a szabad vallásgyakorlást az általa ellenőrzött területeken, valamint erősítette a hazafias érzést. A püspökök emlékeztetik a politikusokat a vértanúk tanúságtételére, majd felsorolják súlyos problémáikat: a társadalmi kötelékek meglazulása, romlott politikai erkölcsök, az állampolgári köteleességek ismeretének a hiánya, hiányos katolikus tudat, társadalmi megosztottság, több ezer, a nemzeti újjáépítésben részt venni hivatott férfi kegyetlen meggyilkolása, gyűlölet, ínség, az ideológia, amely el akarja szakítani az államot a keresztény eszméktől.

²² Antonio Montero Moreno a polgárháború 6832 egyházi áldozatát sorolja fel név szerint, ebből 4184 volt egyházmegyés pap, ez az összes egyházmegyés pap 21%-a. A kivégzések aránya a barbastroi egyházmegyében volt a legmagasabb (88%). MONTERO MORENO 1961. 763–883.

²³ Montero Moreno túlzottnak véli ezt a számot. Országos statisztikát nem közöl, de helyi adatokból arra következtet, hogy a világi áldozatok száma 60 000–80 000 lehetett. MONTERO MORENO 1961. 767.

²⁴ RAGUER 1977. 125–131.

²⁵ *¿Quiénes son ya santos o beatos del siglo XX en España?*, <https://beatificacion2013.com/index.php/martires/quienes-son-ya-santos-y-beatos>. Hozzáférés: 2016.09.03., 17:51. *522 mártíres del siglo XX en España serán beatificados el 13 de octubre en Tarragona*, <https://beatificacion2013.com/index.php/martires-orden-alphabetico/seran-beatificados>. Hozzáférés: 2016.09.03., 17:59.

Válaszolnak néhány külföldi kritikára

A körlevél cáfolja, hogy azért gyilkoltak meg papokat és romboltak le templomokat, mert az egyházi személyek a templomokba menekültek. Cáfolja azt az értesülést is, hogy az egyház Spanyolország területének a harmadát birtokolta és a nép az egyházi elnyomás ellen kelt fel. Visszautasítják a vádat, mely szerint az egyház az osztályok háborújában a gazdagok oldalára állt. A püspökök megjegyzik, hogy a népet gazdaságilag megvalósíthatatlan ígéretekkel csapták be. Ennek következménye a köztársasági terület nyomora. A püspökök szerint ők tették szóvá elsőként a szociális problémákat és más országokban élesebb az osztályharc, mint Spanyolországban.

A püspökök remélik, hogy a nemzeti mozgalom győzelme után a parlament felelőtlen önkényét nem fogja felváltani egy idegen mintájú diktatúra. Franco kiépülő államában egy hagyományelvű rendszert látnak és az államforma kérdésénél fontosabbnak látják az egyház fennmaradását.²⁶ Visszautasítják a vélekedést, hogy a nemzeti mozgalom vezetői hasonló bűncselekményeket követnek el, mint a Népfront vezetői. Az esetleges túlkapaszkodásokat elítélik, de kijelentik, hogy nem lehet összehasonlítani a két harcoló felet. Cáfolják azt a külföldi lapértesülést is, amely szerint a spanyol nép azért távolodott el a papoktól, mert ez utóbbiak az uralkodó osztályból származnak, továbbá, hogy nem akarták megkereszteltetni a gyerekeiket a megemelt illeték miatt. A körlevél szerint 1935-ben a papnövendékek mindössze 2%-a volt gazdag, 1936 előtt pedig a megkereszteltetlen gyerekek az aránya 0,01% alatt volt, az illeték pedig igen csekély volt.

A baszk katolikusok helyzete

A püspökök kijelentik, hogy a baszk nacionalizmus problémája a nemzeti mozgalom elleni fegyverré vált. Elismerik a baszkok erényeit, de bírálják is őket, mert nem engedelmeskedtek az egyháznak és így a kommunisták kihasználták a katolikusok belső vitáit. A körlevél eredetileg a baszk kérdésről szólt volna, végül a kritikák megválaszolásának a fejezetében tárgyalták ezt a kérdést.

Az országos átlagnál vallásosabb baszkok sajátos helyzetben voltak. A katolikus Baszk Nacionalista Párt (PNV) 1936 szeptemberében azzal a feltétellel lépett be a kormányba, hogy Baszkföld autonómiát kap és tiszteletben tartják a lelkiismereti szabadságot. A PNV egy táborban találta magát a kommunistákkal és az anarchistákkal. Manuel de Irujo először tárca nélküli miniszterként, majd 1937 májusától decemberéig igazságügyminiszterként foglalkozott az egyházi ügyekkel. 1937 januárjában javasolta a bebörtönzött papok szabadonbocsátását és a vallásszabadság helyreállítását, javaslatát azonban a kormányúlesen elutasították. Igazságügyminiszterként Josep Trias i Peitxre, a Katalán Demokratikus Unió (UDC) nevű katalán nacionalista-kereszténydemokrata párt vezetőjére akarta bízni a templomok újranyitását a felügyeletét. Az UDC először a kisebb templomokat nyitotta volna meg újra. A július 31-ei kormányúlesen szóbeli megegyezés született, de a rendelet az anarchisták ellenállásán megbukott. Irujo augusztus

²⁶ 1937. március 14-én jelent meg XI. Pius *Mit brennender Sorge* kezdetű enciklikája. A pápa elítélte a konkordátum megszegését, a nemzetiszocialista újpogányságot, a vallásüldözést és a teljhatalmú államot. PÍÓ XI 1937. A spanyol püspökök ismerték a körlevelet, bár Gomá kérésére a politikai helyzetre való tekintettel csak 1938 februárjában közölték az egyházmegyei hírlevelekben. Néhányan aggódva figyelték a náci Németországgal kötött szövetséget. Nemcsak a totális államot és a fajelméletet ítélték el, hanem protestáns propagandától is tartottak. ANDRÉS-GALLEGO 2000.

7-én engedélyezte a magánvallásgyakorlást és megtiltotta a bíróságoknak, hogy valakit csak azért ítéljenek el, mert pap. Közben Trias i Peitxet Franciaországba küldte, hogy tapogatózzon a Szentszékkal történő diplomáciai kapcsolatfelvétel lehetőségéről. José María Torrent barcelonai érseki helynökön keresztül a Szentszék is tájékoztatta. Pacelli december 29-ei válaszában alapvetően egyetértett a templomok újranityúsításának a tervével, de az összes spanyol katolikus számára garanciát kért a szabad vallásgyakorlásra. Torrent szerint ezek a garanciák hiányoztak és ezért megtiltotta a nyilvános istentiszteleteket, Irujonak pedig nem válaszolt. Torrent már Franco megérkezését várta és nem látta értelmét egy olyan hatalommal tárgyalni, amely felelős volt az egyházüldözésért és amelyről úgy gondolta, hogy a napjai meg voltak számlálva. Róma viszont nem akarta fenntartani az illegális egyházat és nem akarta, hogy Franco érdeme legyen a nyilvános vallásgyakorlás helyreállítása.²⁷ Irujo visszaemlékezése szerint Gomá káros tevékenysége és az egyház magatartása miatt vallott kudarcot a terve.²⁸

AKIK NEM ÍRTÁK ALÁ A LEVELET

A spanyol főpapok túlnyomó része lelkesen fogadta a levelet, 43 megyéspüspök és 5 káptalani helynök írta alá. Ugyanakkor 4 főpap nem írta alá a levelet.

Joan Torres Ribas menorcai püspök a levél megjelenésekor 93 éves volt. A szociálisan érzékeny püspök életét megkímélték a köztársaságiak, de 39 papjának a kivégzését nem tudta megakadályozni. Súlyos betegen nem tudott kapcsolatot tartani a külvilággal.²⁹

Javier Irastorza Loinaz orihuela-alicantei püspök 1935 óta szentszéki engedéllyel Nagy-Britanniában tartózkodott. Egy alicantei pap szerint erős baszk nacionalizmusa miatt nem írta alá a körlevelet.³⁰

Mateo Múgica Urrestarazu vitoriai püspök megtiltotta híveinek, hogy az 1931 áprilisi önkormányzati választásokon a köztársasági jelölteket támogassák, ezért májusban köztársaságellenes izgatás vádjával kiutasították Spanyolországból. 1933 áprilisában térhetett haza. Megengedte a híveinek, hogy 1936 februárjában a PNV-re szavazzanak. Augusztusban a pamplonai püspökkel együtt aláírta a Gomá által megfogalmazott lelkipásztori útmutatást, de később a túlkapasok miatt felhagyott a nemzeti oldal támogatásával. Októberben egy római kongresszuson tartózkodott. A Nemzeti Védelmi Bizottság megtiltotta, hogy hazatérjen, mert tiltakozott a baszk papok megölése ellen. Lemondatták és címzetes cinnai püspökké nevezték ki. Nem tartotta célszerűnek a levél aláírását, mert egyházmegyéjén kívül tartózkodott és a szöveg igazságosnak nevezte a nemzeti oldal túlkapasait. 1947 májusában hazatért és Zarauzban telepedett le.³¹

A korabeli spanyol egyház egyik legkiemelkedőbb alakja sem írta alá a körlevelet. Francisco Vidal y Barraquer bíboros, tarragonai érsek korábban is békülékenyebb politikát szorgalmazott a köztársasággal szemben. Vidal y Barraquer már Gomá első megkeresésére is elutasítóan válaszolt, majd a szöveg ismeretében úgy látta, hogy a dokumentumot politikai propaganda céljára lehet felhasználni. A tarragonai érsek attól tartott, hogy a dokumentum megnehezíti a köztársasági

²⁷ RAGUER 1977. 182–184.

²⁸ ANASAGASTI 1975. 53.

²⁹ José Miralles mallorcai püspök 1937. augusztus 13-ai Gomához levelében helyesnek tartaná, ha ilyen esetekben a primás érseknek lenne aláírási joga. ANDRÉS-GALLEGO-M. PAZOS 2005. 133.

³⁰ Javier Irastorza Loinaz, <http://www.euskomedia.org/aunamendi/69471>. Hozzáférés: 2016.09.05., 23:37.

³¹ Mateo Múgica Urrestarazu, <http://www.euskomedia.org/aunamendi/82637>. Hozzáférés: 2016.09.05., 23:50.

területen élő egyházi személyek helyzetét. A hívek tájékoztatása céljából elegendőnek tartotta a korábban kiadott pápai és püspöki dokumentumokat. Úgy vélte, nem méltó a püspökökhöz egy ilyen állásfoglalás, ráadásul a levél témáját egy a püspöki karon kívüli személy „sugalmazta”. Vidal y Barraquer szerint a testvérháborúban az egyháznak nem szabad egyik oldallal sem azonosulnia, hanem a békéért kell fáradoznia.³² Érveit többször kifejtette Pacellihez írt leveleiben. 1937. június 23-án Gomához írt levelében egyenesen a sikeres lelkipásztori munka akadályának nevezi a levelet.³³ Vidal y Barraquer 1936 júliusában Lluís Companys, a Generalitat vezetője segítségével menekült meg az anarchisták kivégezőosztagától. A főpap nem akart a nemzetiek által ellenőrzött területre menni, ezért Olaszországba, majd Svájcba menekült, ahol 1943-ban meghalt. Franco nem tudta elérni elmozdítását a Szentszéknél.

Justino Guitart Vilardebó urgeli püspök és andorrai társfejedelem, Vidal y Barraquer barátja és tanácsadója Gomá ismételt felszólítása ellenére sem akarta aláírni a körlevelet. A polgárháború kitérésekor Andorrába, majd Olaszországba menekült. Az urgeli püspök az összes, külföldön tartózkodó spanyol püspök aláírása esetén lett volna hajlandó aláírni a levelet. Végül Vidal y Barraquer győzte meg, mert úgy gondolta, hogy elég, ha ő maga tiltakozik.³⁴

Reakciók

A levél hatalmas sajtóvisszhangot váltott ki. Angol, cseh, francia, holland, latin, lengyel, német, olasz, orosz, portugál, román, szlovén és vietnami nyelvre fordították le.³⁵ Calasanz Bau, Franco piarista propagandistája szerint a levél kedvező külföldi fogadtatása fontosabb volt Franco számára, mint Bilbao vagy Santander bevétele.³⁶ Célját el is érte, hiszen sok külföldi katolikust megnyert magának. A propagandairoda egy kötetben adta ki a levélre érkezett válaszokat és a pápát kérte fel az előszó megírására.³⁷ E helyett Pacelli válaszolt Gomának, kiemelve, hogy a levél elítéli a gonoszt, bármelyik oldalról jöjjön is. Franco cenzora kivágta ezt a megjegyzést, ezért az *Osservatore Romano* közölte a teljes levelet. A burgosi kormány szentszéki nagykövete tiltakozott ez ellen.³⁸

A köztársasági oldal felháborodással fogadta a levelet, amely még jobban megnehezítette Irujo politikáját. Anselmo Polanco terueli püspököt 1938 májusában a levél aláírása miatt perbe fogták, majd 1939 februárjában kivégezték. Ezzel beigazolódott Vidal y Barraquer félelme.

Összegzés

Bár a spanyol katolikus egyház nem nézte jó szemmel a köztársaság kikiáltását 1931-ben, szentszéki utasításra lojálisan viszonyult hozzá. Az antiklerikális törvények és az egyházüldözés miatt a legtöbb katolikus eltávolodott a köztársaságtól. A köztársaság kevesebb hajlandóságot mutatott az egyházzal való békés együttélésre, mint fordítva. Már az egyes püspöki körlevelekből

³² RAGUER 1977. 86–87.

³³ RAGUER 1977. 95.

³⁴ HAGUE ROMA-J. PELÁEZ 2005. 3.

³⁵ ALFONSO SÁNCHEZ 2001. 145.

³⁶ RAGUER 2012.

³⁷ RAGUER 1977. 100.

³⁸ RAGUER 2012.

is kiderül az egyház elköteleződése Franco tábora felé, a legvilágosabb állásfoglalás azonban a hosszabban előkészített kollektív püspöki körlevélben jelenik meg.

A körlevelet megfogalmazó Gomá kettős mércét alkalmaz és a teljes köztársasági tábor kommunistának minősíti, mintha más köztársasági irányzat nem létezett volna. A köztársasági rémtetteket elítéli, a nemzeti oldal bűneihez pedig elnézően viszonyul. Részletesen bemutatja a köztársasági egyházüldözést, de elhallgatja, hogy a nemzeti oldal hívei is végeztek ki baszk papokat. A levél engedetlenséggel vádolja a baszk katolikusokat, noha a pápa soha nem ítélte el őket. A levélből kiderül, hogy a spanyol püspöki kar érzéketlen volt a demokratikus értékek iránt. A szöveg célja nem a tárgyilagos tájékoztatás, hanem a nemzetközi katolikus közvélemény befolyásolása volt. Az egyház nemcsak áldozat, hanem ideológiai hadviselő fél is volt.

A püspöki kar levelének súlyos és hosszan tartó következményei lettek. Legitimálta a felkelést és elítélte a köztársaságot, így nem járult hozzá a megbékéléshez. Az állam és a katolikus egyház szoros együttműködést rögzítette az 1953-as konkordátum, amely Franco első látványos diplomáciai sikere volt a II. világháború után. A II. vatikáni zsinat után egyházi részről egyre több kritika érte ezt a politikát. 1979-ben a spanyol demokratikus alkotmánnyal és a zsinati határozatokkal összhangban új alapokra helyezték az állam és az egyház viszonyát. A felek kölcsönösen elismerik a másik függetlenségét és készek az egészséges együttműködésre. *

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALFONSO SÁNCHEZ – JOSÉ MANUEL (2001): La Carta colectiva del Episcopado español. *Papeles Salmantinos de Educación* Num. 0., <http://summa.upsa.es/viewer.vm?id=0000030303&page=1&search=&lang=es&view=main>. Hozzáférés: 2016.09.04., 12:52.
- ANASAGASTI, IÑAKI (1975): *Manuel de Irujo sin florituras*. http://ianasagasti.blogs.com/mi_blog/files/manuel_de_irujo.doc. Hozzáférés: 2016.09.06., 9:55.
- ANDRÉS-GALLEGO, JOSÉ-M. (2000): La publicación de la "Mit brennender Sorge en España". *Homenaje a D. José Luis Comellas* <http://digital.csic.es/bitstream/10261/16569/1/PublicMitBrennenderSorgeEsp.pdf>. Hozzáférés: 2016.09.10., 12:19.
- ANDRÉS-GALLEGO, JOSÉ – M. PAZOS, ANTÓN (red.) (2005): *Archivo Gomá. Documentos de la Guerra Civil. Vol. 7 (Agosto-Septiembre 1937)*. Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- CÁRCEL ORTÍ, VICENTE (2010): Un Governo da riconoscere (per forza). *Osservatore Romano*, 24 marzo 2010, http://www.vatican.va/news_services/or/or_quo/cultura/2010/068q05a1.html. Hozzáférés: 2016.09.04., 12:50.
- GARCÍA DE TUÑÓN AZA, JOSÉ MARÍA (2011): Pla y Deniel, el obispo de la «Cruzada». *El Catoblepas* num. 115, <http://www.nodulo.org/ec/2011/n115p09.htm#kp09>. Hozzáférés: 2016.09.06., 9:56.
- GARCÍA VILLOSLADA, RICARDO (red.) (1979): *Historia de la Iglesia en España*. Madrid, Editorial Católica.
- GOMÁ Y TOMÁS, ISIDRO (1936): *El Caso de España. Instrucción a sus diocesanos y respuesta a unas consultas sobre la guerra actual*, Pamplona, <http://www.filosofia.org/aut/001/1936goma.htm>. Hozzáférés: 2016.09.05., 20:41.
- GONZÁLEZ BEDOYA, JUAN (2012): Juan XXIII detestaba la idea de 'cruzada'. *El País*, 20 de octubre de 2012, http://sociedad.elpais.com/sociedad/2012/10/20/actualidad/1350761177_506526.html. Hozzáférés: 2016.09.05., 20:42.
- HAGUE ROMA, JEAN-LOUIS – J. PELÁEZ, MANUEL (2005): La Jefatura del Estado de Andorra y sus relaciones con las Repúblicas Española y Francesa (1931–1939): análisis jurídico-político e institucional. *Cuadernos Republicanos* Num. 4. <http://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/1195922.pdf>. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:07.
- Carta encíclica *Immortale Dei* del Sumo Pontífice LEÓN XIII sobre la constitución cristiana del Estado

- (1885), http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/es/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_01111885-immortale-dei.html. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:09.
- MARAÑÓN, GREGORIO-ORTEGA Y GASSET – JOSÉ-PÉREZ DE AYALA, R.: La Agrupación al Servicio de la República condena los sucesos. *El Sol* 11 de mayo de 1931. <http://www.segundarepublica.com/index.php?id=30&opcion=6>. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:09.
- MOLINER PRADA, ANTONIO (2011): Clericalismo y anticlericalismo en la España contemporánea. *Questões e Debates*, num. 2., <http://ojs.c3sl.ufpr.br/ojs/index.php/historia/article/viewFile/26528/17688>. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:10.
- MONTERO MORENO, ANTONIO (1961): *Historia de la persecución religiosa en España 1936-1939*. Madrid, Editorial Católica, <http://www.maalla.es/Libros/Historia%20persecucion%20religiosa%20en%20Espana.pdf>. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:11.
- NYÍRI, TAMÁS (2003): *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. Budapest, Szent István Társulat.
- PAYNE, STANLEY G. (1984): *El catolicismo español*. Barcelona, Planeta.
- Carta encíclica *Dilectissima nobis* del santísimo Señor nuestro Pío por divina providencia Papa PÍO XI a los obispos, al clero y al todo el pueblo de España sobre la injusta situación creada a la Iglesia Católica en España (1933), https://w2.vatican.va/content/pius-xi/es/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19330603_dilectissima-nobis.html. Hozzáférés: 2016.09.05., 18:59.
- Carta encíclica *Mit brennender Sorge* del Sumo Pontífice PÍO XI sobre la situación de la Iglesia católica en el Reich alemán (1937), http://w2.vatican.va/content/pius-xi/es/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_14031937_mit-brennender-sorge.html. Hozzáférés: 2016.09.10., 20:17.
- POLÁCSKA, EDINA (2008): *Karlista emigráció Franciaországban (1872-1876)*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1215/1/polacska_doktori.pdf. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:12.
- RAGUER, HILARI (1977): *La Espada y la Cruz*. Barcelona, Editorial Bruguera, <http://www.omegalfa.es/autores.php?letra=&pagina=12#>. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:13.
- RAGUER, HILARI (2012): La carta colectiva. *El País*, 1 de julio de 2012, http://ccaa.elpais.com/ccaa/2012/07/01/catalunya/1341168165_845727.html. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:14.
- RANZATO, GABRIELE (2011): *La grande paura del 1936*. Roma-Bari, Editori Laterza.
- 522 mártires del siglo XX en España serán beatificados el 13 de octubre en Tarragona, <https://beatificacion2013.com/index.php/martires-orden-alfabetico/seran-beatificados>. Hozzáférés: 2016.09.03., 17:59.
- Constitución de la República Española*, http://www.congreso.es/docu/constituciones/1931/1931_cd.pdf. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:20.
- Javier Irastorza Loinaz*, <http://www.euskomedia.org/aunamendi/69471>. Hozzáférés: 2016.09.06., 10:21.
- Mateo Múgica Urrestarazu*, <http://www.euskomedia.org/aunamendi/82637>. Hozzáférés: 2016.09.05., 23:50.
- ¿Quiénes son ya santos o beatos del siglo XX en España?, <https://beatificacion2013.com/index.php/martires/quienes-son-ya-santos-y-beatos>. Hozzáférés: 2016.09.03., 17:51.

A spanyol püspöki kar levele az egész világ püspökeihez

A spanyolországi háborúval kapcsolatban

Tisztelendő Testvérek!

1. Levelünk megírásának oka

Kölcsönösen segíteni szokták egymást a katolikus népek a szenvedés napjaiban, így teljesítve a szeretet és a testvériség törvényét, amely titokzatos testté egyesít mindannyiunkat, akik Jézus Krisztus gondolatainak és szeretetének részesei vagyunk. Ennek a lelki kölcsönhatásnak természetes eszközei a püspökök, akiket a Szentlélek Isten Egyházának a vezetésére rendelt. Spanyolország, amely történetének egyik legviszontagságosabb időszakán megy keresztül, sok együttérző és szeretetteljes megnyilvánulást kapott a külföldi katolikus püspököktől, közös és egyéni üzenetek formájában is. A spanyol püspöki kar pedig, amelynek tagjai, papjai és templomai annyi szörnyű megpróbáltatást álltak ki, ma ezzel az együttes dokumentummal szeretné viszonzni azt a szeretetet, amely irányában a Föld minden pontjáról megnyilvánult.

Országunk mély zűrzavartól szenved: nem csak a véres polgárháború tölt el bennünket keserűséggel; félelmetes kataklizma rázza meg a társadalom életének az alapzatát és ez még nemzeti létünket is veszélybe sodorta. Ti megértettétek ezt, Tisztelendő Testvérek, és „szavaitok és szívetek megnyíltak előttünk,”¹ mondjuk az Apostollal, és így betekintettünk édes hazánk iránt kinyilvánított szeretetekbe. Isten fizesse meg nektek!

Azonban hálánkkal együtt, Tisztelendő Testvérek, ki kell nyilvánítanunk amiatt érzett fájdalmunkat is, hogy a világ nem ismeri az igazságot a spanyolországi történésekkel kapcsolatban. Bőségesen alá tudjuk támasztani azt a számunkra nyilvánvaló tényt, hogy a nemzetközi közvélemény nagy részének gondolkodása eltávolodott a valós hazai eseményektől. Ennek a tévelygésnek a következő okai lehetnek: a keresztényellenes szellem, amely a spanyolországi küzdelemben a Jézus Krisztus vallása és a keresztény civilizáció sorsa felől döntő játszmát látott; a világban vezető szerepre törekvő ellentétes politikai irányzatok; a titkos nemzetközi erők célzatos munkája; a hazaáruló erők, amelyek felhasználták a kiábrándult spanyolokat, akik a katolikus név mögé bújva hatalmas kárt okoztak az igazi Spanyolországnak. Ennél is jobban fáj nekünk az, hogy a külföldi katolikus sajtó jó része hozzájárult ehhez a szellemi eltévelyedéshez, amely végzetes lehet a legszentebb érdekekre nézve, amelyekért a harc folyik.

A levelet aláíró püspökök közül szinte mindenki igyekezett időben és pontosan jelezni a háború jelentőségét. Köszönjük a külföldi katolikus sajtónak, hogy magáévá tette nyilatkozataink

igazságát, és sajnálkozunk azon, hogy egyes újságok és folyóiratok, amelyeknek példát kellene mutatni az Egyház főpapjai szavának a tiszteletében, támadták vagy kiforgatták nyilatkozatainkat.

Ez a tény arra kötelezi a spanyol püspöki kart, hogy együttesen forduljon a Testvérekhez az egész világban, kizárólag azzal a céllal, hogy a könnyelműség vagy a rosszindulat miatt elhomályosult igazság felragyogjon, és segítsenek nekünk az igazság terjesztésében. Nagyon súlyos kérdéstről van szó, amelyben nem egy nemzet politikai érdekei kapcsolódnak össze, hanem egyenesen a társadalmi életnek a gondviselés által rendelt alapjai: a vallás, az igazságosság, a tekintély és az állampolgárok szabadsága.

Ezzel pásztori küldetésünkön túl – amely mindenek előtt az igazság tanítását jelenti – a vallás, a hazaszeretet és az emberiség kötelességét teljesítjük. A vallását, mert a súlyos kötelességmulasztások és a nagy hősiesség tanúiként, amelyeknek országunk a színtere lett, olyan leckéket és példákat adhatunk a világnak, amelyek érintik püspöki szolgálatunkat és amelyek minden bizonnyal hasznosak a világ számára; a hazaszeretetét, mert a püspök elsőként köteles hazája – *terra patrum* – jó hírvéneke a védelmére, mivel tiszteletreméltó elődeink voltak azok, akik hazánkat kereszténnyé formálták, „gyermeküknek Jézus Krisztusért adtak életet az Evangélium hirdetése által”; az emberiségét, mert miután Isten megengedte, hogy országunk legyen a világhódító eszmék és eljárások kísérleti területe, azt szeretnénk, hogy az ebből származó kár hazánk területére korlátozódna és a többi ország megmenekülne a rombolástól.

2. Levelünk műfaja

Ebben a dokumentumban nem tételt bizonyítunk, hanem egyszerűen, nagy vonalakban ismertetjük a háborúkat jellemző és neki történelmi arculatot adó eseményeket. A spanyolországi háború kibékíthetetlen ideológiák harcának a következménye; okai között megtalálhatóak az erkölcsi, jogi, vallási és történelmi rend igen súlyos kérdései. Nem lenne nehéz alapvető tanításbeli pontok kifejtése jelen helyzetünkre vonatkoztatva. Sokan megtették már ezt, néhányan a levelünket aláíró testvérek közül is. De a számító és hideg pozitívizmus idejét éljük és – különösen akkor, amikor olyan kiemelkedő történelmi eseményekről van szó, mint amelyeket ez a háború produkált – friss és kézzelfogható tényeket kívánunk, amelyekből megerősítés vagy cáfolat révén kiderül a tiszta és egyszerű igazság – több száz ilyen értelmű kérést kaptunk külföldről.

Ezért van ennek az írásnak tapasztalati jellegű határozott és kategorikus hangneme. Ez két szempontból érvényesül: egyrészt a tények valódi megítéléséről szóló közös véleményben; másrészt a *per oppositum* megfogalmazott állításban, amellyel, tiszteletteljes szeretettel, szétzúzzuk a hamis vádakot vagy a torz értelmezéseket, amelyekkel meg lehetett hamisítani az elmúlt év spanyolországi történéseit.

3. Álláspontunk a háborúval kapcsolatban

Mindenekelőtt hadd emlékeztessünk arra, hogy – mivel a háború a nemzeti szellemet ért durva és meggondolatlan támadások kezdete óta előre látható volt – a spanyol püspöki kar 1931-től kezdve az apostoli és állampolgári bölcsesség jeles példáit mutatta. Az Egyház, hagyományaihoz alkalmazkodva és a Szentszék előírásait követve, határozottan az újonnan felállt hatalom oldalára állt és együttműködésre törekedett vele a közjó érdekében. És az egyházi személyeket, dolgokat és jogokat ért ismételt sérelmek ellenére kitarzott azon szándéka mellett, hogy ne módosítson a korábban kialakult együttműködési rendszeren. *Etiam dyscolis*²: a zaklatásokra hűséges engedelmességgel válaszoltunk, amikor csak tehetjük; méltóságteljes, megfontolt és

² „Hanem a durváknak is” (1Pét 2,18), <http://szentiras.hu/SZIT/1Pt2>. Hozzáférés: 2016.01.07., 21:17.

apostoli tiltakozással, amikor ezt kellett tennünk; többször és őszintén buzdítottuk katolikus népünket a törvényes engedelmisségre, az imádságra, a türelemre és a békére. És a katolikus nép követett bennünket, megszólalásunk a mély társadalmi és politikai megrázkódtatás idején a nemzeti egyetértés értékes tényezője lett.

A háború kitörésekor mindenki másnál jobban sajnálkoztunk ezen a fájdalmas tényen, mert a háború mindig igen súlyos szerencsétlenség, amelyet sokszor a kétes előnyök sem tudnak ellensúlyozni, hiszen a mi küldetésünk a kiengesztelődés és a béke: *et in terra pax*³. A háború kezdetétől fogva az ég felé emeltük a kezünket, hogy legyen már vége. Ezekben a pillanatokban pedig XI. Piusnak azokat a szavait ismétéljük, amelyeket akkor mondott, amikor a nagyhatalmak kölcsönös gyanakvása majdnem újabb háborút robbantott ki Európában: „mi a békéért kiáltunk, a békét áldjuk meg, a békéért imádkozunk”. Isten a tanúja annak, hogy mennyi erőfeszítést tettünk a háborúval mindig együtt járó rombolás csökkentésére.

Békefogadalmainkkal együtt nagylelkűen megbocsátunk üldözőinknek és mindenkinek kifejezzük együttérzésünket. És a csatamezők fölött az Apostol szavát idézzük fiainknak a front mindkét oldalán: „Isten a tanúm, hogy mennyire vágyakozom mindnyájatok után Krisztus Jézus szeretetében”.⁴

Azonban a béke az „isteni, nemzeti, társadalmi és egyéni rend békessége, amely mindenkinek biztosítja a helyét és mindenkinek megadja azt, ami megilleti, Isten dicsőségét minden kötelesség fölé helyezi és az isteni szeretetből a testvérek szolgálatát vezeti le”. És bár az emberi természet és a Gondviselés rendelése folytán – anélkül, hogy mind a mai napig helyettesíteni lehetne valami mással – a háború az emberiség egyik legfélelmetesebb csapása, néha mégis az egyetlen, hősies eszköze annak, hogy visszahelyezzék a dolgokat az igazságos rendbe és a béke országába. Ezért az Egyház, bár a Béke Fejedelmének gyermeke, megáldja a harci jelvényeket, ezért alapította a lovagrendeket és ezért szervezett keresztes hadjáratokat a hit ellenségei ellen.

Most azonban nem erről van szó. Az Egyház nem akarta ezt a háborút és nem is keresett rá alkalmat, nem is gondoljuk szükségesnek, hogy megvédjük a spanyol Egyházat a külföldi lapokban megjelent bírálatokkal szemben, melyek szerint hadviselő fél lenne. Kétségtelen, hogy több ezer gyermeke, lelkiismerete és hazaszeretete parancsának engedelmeskedve személyes felelőssége tudatában felkelt, hogy megmentse a vallás és a keresztény igazságosság alapelveit, amelyek évszázadokon keresztül alakították a nemzet életét; de aki azzal vádolja az Egyházat, hogy kiprovokálta ezt a háborút vagy összeesküvést szőtt a kirobantásáért, vagy hogy nem tett semmit, amikor módja lett volna megakadályozni, az nem ismeri vagy meghamisítja a valóságot.

Ez a spanyol püspöki kar, a spanyol Egyház álláspontja a mostani háborúval kapcsolatban. Zaklatták és üldözték, mielőtt kitért volna; az egyik harcoló fél örvengésének fő áldozata volt; könyörgésével, buzdításaival és befolyásával nem szűnt meg azon dolgozni, hogy csökkentse a károkat és lerövidítse a megpróbáltatás napjait.

És ha ma, együttesen, véleményt fogalmazunk meg a spanyolországi háború igen bonyolult kérdésében, az elsősorban azért van, mert ugyan a háború politikai és társadalmi jellegű, nagyon súlyos hatást gyakorolt a vallásra, és kezdettől fogva világosan megmutatkozott, hogy az egyik hadviselő fél a katolikus vallás megszüntetésére törekszik Spanyolországban, ezért mi, katolikus püspökök nem hallgathattunk anélkül, hogy elhagytuk volna Urunk, Jézus Krisztus javainak védelmét és magunkra vontuk volna a *canes muti*⁵ félelmetes jelzőt, amellyel a próféta azokat

³ „És békesség a földön” (Lk 2,14), <http://szentiras.hu/SZIT/Lk2>. Hozzáférés: 2016.01.07., 21:19.

⁴ Fil 1,8, <http://szentiras.hu/SZIT/Fil1>. Hozzáférés: 2016.01.07., 21:21.

⁵ „Néma kutyák” (Iz 56,10), <http://szentiras.hu/SZIT/Iz56>. Hozzáférés: 2016.01.07., 21:24.

bírálja, akik, bár beszélniük kellene, hallgatnak az igazságtalanság láttán; másrészt pedig azért fogalmazzuk meg véleményünket, mert a spanyol Egyház, vagyis a spanyol püspöki kar harccal kapcsolatos álláspontját torz módon értelmezték külföldön: az egyik vezető politikus egy külföldi katolikus magazinban egyenesen az aggastyánnak minősített spanyol érsekek szellemi sötétségének tudja be az Egyház álláspontját, az érsekek mindenüket a monarchiának köszönhetik és fegyelmi és engedelmességi okokból a nemzeti mozgalom számára kedvező irányba sodorták a többi püspököt, mások vakmerőséggel vádolnak bennünket, amikor egy parancsuralmi rendszer érdekében kockáztatjuk az Egyház lelki rendjét, amelynek szabadságát kötelesek vagyunk védeni.

Nem, erre a szabadságra elsősorban szolgálatunk gyakorlása érdekében tartunk igényt; ebből ered az összes szabadságjog, amelyet az Egyház számára követelünk. Ennek következtében nem köteleztük le magunkat senkivel – személyekkel, hatalmi szervekkel vagy intézményekkel – szemben, még akkor sem, ha egyeseknek megköszönjük a vesztünkre törő ellenséggel szemben nyújtott oltalmat és püspökökként és spanyol állampolgárokként készek vagyunk együttműködni azokkal, akik a békés és igazságos rend helyreállításán fáradoznak Spanyolországban. Egyetlen politikai erő sem mondhatja majd, hogy valaha is eltántorodtunk ettől az irányvonaltól.

4. A háborút megelőző öt év

Mindenekelőtt kijelentjük, hogy ezt a háborút azoknak a vakmerősége, tévedése, sőt talán rosszindulata vagy gyávasága okozta, akik meg tudták volna előzni, ha igazságosan kormányozták volna a nemzetet.

Más, kevésbé fontos okok mellett az 1931-es törvényhozás, majd kormányzati módszereivel a végrehajtó hatalom volt az, amely mindent megtett annak érdekében, hogy történelmünket durván a nemzeti szellem természetével és igényeivel, illetve az országunkban túlsúlyban lévő vallásos érzülettel teljesen ellentétes irányba térítse el. Az Alkotmány és a szellemét kifejtő laikus törvények erőszakos és ismételt támadást jelentettek a nemzettudat ellen. Isten jogainak semmibevétele és az Egyház zaklatása következtében társadalmunk jogrendjében és társadalmi életének leglényegesebb részében, a vallásban gyengült meg. A spanyol nép, amely nagyrészt megőrizte ősei élő hitét, legyőzhetetlen türelemmel fogadta az igazságtalan törvények által okozott sorozatos sérelmeket; azonban vezetői vakmerősége a sérelmekkel együtt a visszautasítás és a tiltakozás szellemét is elültette a nemzet lelkébe egy olyan társadalmi hatalommal szemben, amely sérti a legalapvetőbb, Istent és az állampolgári öntudatot megillető igazságosságot.

Ugyanakkor az állami hatóságok sokszor a csöcselékek engedték át a hatalom gyakorlását, néha súlyos esetekben is. A Madridban és vidéken 1931 májusában felgyújtott templomok, az 1934 októberi zavargások, különösen Katalóniában és Asztúriában, ahol hetekig az anarchia uralkodott; az 1936 februárjától júliusáig terjedő időszak, amikor 411 templomot romboltak le vagy szentségtelenítették meg és körülbelül 3000 politikai-szociális merényletet követtek el, mindezek az események előrevetítették a közhatalom teljes összeomlását, amely gyakran elbukott a funkcióit átvevő titkos erőkkel szemben.

Demokratikus politikai rendszerünk az állami önkény és a népakaratot felborító kormányzati kényszerítés miatt felmorzsolódott, így a politikai gépezet a nemzet politikai többségével került ellentétbe, amikor a legutóbbi parlamenti választásokon, 1936 februárjában a jobboldal ugyan több mint félmillió szavazattal megelőzte a baloldalt, mégis 118 mandátummal kevesebbet kapott a Népfrontnál, mivel teljes tartományok választási jegyzőkönyveit semmisítették meg, így már eleve tönkretették a parlament legitimitását.

És miközben népünk a társadalmi kötelek megglazulása miatt fokozatosan szétesett, gaz-

daságunk elvérzett, cél nélkül megváltoztatták a munkaritmust, rosszindulatúan gyengítették a társadalmi védekezés intézményeit, egy másik erős ország, Oroszország, csatlakozva az itteni kommunistákhoz, a színház és a mozi felhasználásával, egzotikus rítusokkal és szokásokkal, intellektuális megbabonázással és anyagi vesztegetéssel előkészítette a nép lelkét a forradalom kirobbantására, amelyet szinte pontosan előrejeleztek.

1936. február 27-én, közvetlenül a Népfront diadala után, az orosz Komintern rendelkezett a spanyol forradalom kirobbantásáról és hatalmas összegekkel pénzelte a forradalmat. Aztán május 1-jén Madridban több száz fiatal követelt nyilvánosan „bombákat és pisztolyokat, lőport és dinamitot a közelgő forradalomhoz”. Ugyanazon hónap 16-án a PSOE⁶ valenciai székházában összeültek az SZSZKSZ képviselői a III. Internacionálé spanyol küldötteivel, és megállapodásuk 9. pontjában a következőt határozták el: „a 25. számú, aktív rendőrügynökökből álló madridi körzet megbízása olyan politikusok és katonák kiiktatásával, akik fontos szerepet játszhatnak az ellenforradalomban”. Eközben a forradalmi milíciák Madridtól a legeludogdtabb falvakig katonai kiképzést kaptak és bőségesen felfegyverezték őket, olyannyira, hogy a háború kitörésekor már 150 000 támadó és 100 000 védekező katonát számláltak.

Minden bizonnyal helytelennek tűnik Nektek, Tisztelendő Testvérek, hogy egy püspöki dokumentumban ilyen tényeket sorolunk fel. Szívesebben helyettesítettük volna őket politikai jogi érvekkel, amelyek igazolhatnak egy nemzeti ellenállási mozgalmat. Isten nélkül, aki a társadalom életének alapja és csúcsa kell, hogy legyen; hatóság nélkül, amelynek rendteremtő és a polgári jogrendet fenntartó funkcióit senki nem helyettesítheti; a befolyásos nemzetközi ügynökök által irányított istenteleneket és lelkiismeretleneket szolgáló anyagi erővel Spanyolország minden bizonnyal anarchiába csúszik, ez pedig a közjó, a társadalmi igazságosság és rend ellentéte. Ide jutottak az országnak azok a részei, amelyeken nemcsak elkezdődött, hanem folytatódott is a marxista forradalom.

Ezek a tények. Tessék összevetni őket Szent Tamásnak⁷ az erőszakos önvédelemhez való jogról szóló tanításával és hirdessen mindenki igazságos ítéletet. Minden bizonnyal tagadhatatlan, hogy a konfliktus kitörésekor, maga a közjó – a vallás, az igazságosság, a béke – forgott súlyos veszélyben; a társadalmi tekintélyek és a nép legjobb elemei, a bölcs emberek összessége felismerte ezt a közveszélyt. Ami az Angyali Doktor⁸ által közölt harmadik, a bölcs embereknek a siker esélyéről való meggyőzéséről feltételt illeti, ezt bizzuk a történelem ítéletére: egyelőre a tények nem mondanak ellent neki.

Válaszoljunk egy külföldi magazinnak a meggyilkolt papokkal kapcsolatos rövid megjegyzésére, amelyet a Spanyolország által elszenvedett társadalmi felfordulás minden eseményére ki lehetne terjeszteni. A megjegyzés arra vonatkozik, hogy ha nem került volna sor a felkelésre, nem szenvedett volna kárt a közbéke: „A vörösök túlkapásai ellenére – olvassuk – tény, hogy ha Franco nem kelt volna fel, a meggyilkolt papok százai vagy ezrei életben maradtak volna és tovább végezték volna a lelkekben Isten művét”. Nem írhatjuk alá ezt a kijelentést, minthogy tanúi vagyunk a spanyolországi helyzetnek a konfliktus kitörésekor. Az igazság ennek az ellenkezője, hiszen dokumentumokkal bizonyított tény, hogy a készülőben lévő marxista forradalom – amely az egész országban kitört volna, ha nagy részében nem akadályozta volna meg a polgári-katonai mozgalom – a katolikus papság valamint jelentős jobboldali személyek kiirtását, az ipar államosítását és a kommunizmus meghonosítását tervezte. Idén januárban egy anarchista vezető

⁶ Partido Socialista Obrero Español (Spanyol Szocialista Munkáspárt)

⁷ Aquinói Szent Tamás (1226–1274)

⁸ Aquinói Szent Tamás (1226–1274)

a következőt közölte a világgal a rádión keresztül: „meg kell mondani a dolgokat úgy, ahogy vannak, az igazság pedig nem más, mint hogy a katonák megelőztek minket, hogy megakadályozzák, hogy kirobbantsuk a forradalmat”.

Ezen írás első megállapításaként szögezzük tehát le, hogy a spanyol állampolgárokkal szemben öt éven keresztül elkövetett vallási és társadalmi erőszak nagyon súlyos veszélybe sodorta magát a közzjót és hatalmas feszültségeket keltett a spanyol nép lelkében; hogy a jogi eszközök kimerültével a nemzet tudatában volt annak, hogy a rend és a béke fenntartására nem maradt más eszköze, mint az erőszak; hogy a törvényesnek tekintett hatóságoktól idegen erők eldöntötték, hogy felforgatják a kialakult rendet és erőszakkal meghonosítják a kommunizmust; végül pedig, hogy az események végzetes logikája miatt Spanyolországnak csak a következő választási lehetősége maradt: vagy összeeszik a pusztító kommunizmus korábban megtervezett és elrendelt végső támadása alatt, ahogy ez azokban az országrészekben történt, ahol nem diadalmaskodott a nemzeti mozgalom, vagy gigászi erőfeszítéssel megpróbál ellenállni, megszabadulni a borzalmas ellenségtől, megmenteni társadalmi életének és nemzeti sajátosságainak az alapelveit.

5. A katonai felkelés és a kommunista forradalom

Tavaly július 18-án történt a katonai felkelés, ezzel kitört a még ma is tartó polgárháború. Azonban jegyezzük meg, először, hogy a katonai lázadás kezdetétől fogva nem nélkülözte a tisztességes nép közreműködését, hiszen nagy tömegek csatlakoztak a mozgalomhoz, amelyet ezért polgári-katonainak lehet minősíteni; másodsor pedig, hogy nem lehet szétválasztani ezt a mozgalmat és a kommunista forradalmat, ha a háború természetét méltóképpen akarjuk megítélni. Mindkettő az összeütközés kezdőpontjában található, kezdettől fogva a két Spanyolország megosztottságát jelzik, amelyek aztán a csatamezőkön harcolnak majd egymással.

És még egy megjegyzés: a mozgalom elindítása előtt szervezői nem mulasztották el felszólítani a közhatalmat, hogy jogi eszközökkel szálljon szembe a küszöbön álló marxista forradalommal. A próbálkozás hatástalan volt és kitört a konfliktus, amelyben a polgári-katonai erők az első pillanattól nem annyira az őket visszaszorítani próbáló kormányzati erőkkel ütköztek össze, mint inkább egyes elszabadultan őrjöngő népi milíciákkal, amelyek, legalábbis elbújva a kormányzati passzivitás mögé, beférköztek a hadsereg parancsnokságába és nemcsak azt használták fel, amit törvénytelenül birtokoltak, hanem az állami fegyverraktárakat is, pusztító lavinaként rontottak rá mindarra, ami a társadalom tartószerkezetét adja.

Ilyen módon reagáltak a kormányzati körök a polgári-katonai felkelésre. Természetesen a kormányhoz hű erők ellentámadásáról van szó; mindenekelőtt azonban a hozzájuk csatlakozó anarchista erőkkel együtt folytatott harcról, ezek az erők a háború végéig együtt fognak küzdeni. Az egész világ tudja, hogy Oroszország beférközött a kormányhadseregbe, részt vesz a vezényelésben és, ugyan megőrizte a látszatot, hogy a Népfrent kormányoz, a fennálló társadalmi rend felforgatása révén kezdeményezte a kommunista rendszer meghonosítását. A nemzeti mozgalom legitimitásának megítélésekor nem lehet majd eltekinteni ezeknek az – ahogy a madridi kormány egyik minisztere mondta – „ellenőrizhetetlen anarchista milíciáknak” a közreműködésétől, melyeknek az ereje szinte már felülkerekedett a nemzeten.

És mivel Isten egy jól elrendezett társadalom legmélyebb alapja – így volt ez a spanyol nemzet esetében is – a kommunista forradalom, szövetségben a kormánycsapatokkal, mindenekelőtt istenellenes volt. Az 1931-es Alkotmányon alapuló törvényhozási ciklus végül minden isteni dolognak az elpusztításával zárult. Most hagyjuk azoknak a személyes közbelépését, akik nem tudatosan harcoltak ezen zászló alatt; csak az események általános fejlődési irányát vázoljuk.

Ezért alakult ki a lelkekben egy vallási jellegű reakció, válaszul az istentelenek nihilista és romboló tevékenységére. Spanyolország pedig két nagy harcoló pártra oszlott, amelyek szinte a kötőanyagává váltak a két mélyen népi áramlatnak; körülöttük és velük együttműködve pedig önkéntes és kiegészítő milíciák, valamint utóvédszolgálatok formájában polarizálódtak a nemzetet megosztó ellentétes erők.

Vagyis a háború olyan, mint egy fegyveres népszavazás. Az 1936 februári választások fegyvertelen harca, melynek során az ország önkényes és lelkiismeretlen kormánya olyan győzelemhez juttatta a forradalmi erőket, amelyet az urnáknál nem ért volna el, a polgári-katonai küzdelem révén egy két irányzatra oszlott nép kegyetlen harcává alakult: a felkelők oldalának lelki irányzata, amely a rend, a társadalmi béke, a hagyományos civilizáció és a haza védelmére kelt, sok helyen pedig jól láthatóan a vallás védelmére is; másrészt a materialista, vagy marxista, kommunista vagy anarchista irányzat, amely Spanyolország régi civilizációját összes elemével együtt az orosz szovjetek vadonatúj „civilizációjával” akarta helyettesíteni.

A háború további fejleményei elhanyagolható mértékben módosították a jellegét: a kommunista internacionalizmus spanyol területen sietett a marxista hadsereg és nép segítségére; természetes védelmi igények és nemzetközi jellegű megfontolások miatt pedig más külföldi országok fegyverekkel és emberekkel siettek a hagyományos Spanyolország segítségére. Azonban a lényeg változatlan, bár a mélyen népi küzdelem immár nemzetközi jellegűt öltött.

Ezért írhatták éles szemű megfigyelők háborúnkról a következő sorokat: „versenyfutás a bolsevizmus és a keresztény civilizáció között”. „Új és talán döntő szakasz a Forradalom és a Rend között elkezdődött harcban”. „Nemzetközi harc nemzeti hadszíntéren; a kommunizmus rettenetes küzdelmet folytat a félszigeten, ettől függ Európa sorsa”.

Mindössze egy történelmi vázlatot nyújtottunk, amelyből a következő megállapítás következik: a polgári-katonai felkelés eredetileg a minden civilizációra jellemző alapelvek védelmének nemzeti mozgalma volt; fejlődése során egy olyan kormányt szolgáló erőkkkel szövetséző anarchia ellen védekezett, amely kormány nem tudta vagy nem akarta védelmezni ezeket az alapelveket.

Ebből az alábbi megállapítások következnek:

Először: az Egyház, békés lelkülete és annak ellenére, hogy nem akarta a háborút és nem is vett részt benne, nem lehetett közömbös a harcban: ezt megakadályozta tanítása és szellemisége, önfenntartási ösztöne és az oroszországi példa. Az egyik oldalon száműzték Istent, akinek művét az Egyháznak kell megvalósítani a világban, olyan nagy kárt okoztak az Egyháznak, személyek, dolgok és jogok tekintetében, amelyet talán még egy intézmény sem szenvedett el a történelemben; a másikon, bármilyen emberi hibák fordultak is elő, a régi, spanyol és keresztény szellem megőrzésére tett erőfeszítés állt.

Másodszor: ugyanakkor az Egyház nem azonosulhatott olyan cselekedetekkel, irányzatokkal vagy szándékokkal, amelyek a jelenben vagy a jövőben elkorcsosíthatják a nemzeti mozgalom nemes arculatát, eredetében, megnyilvánulásaiban vagy céljaiban.

Harmadszor: kijelentjük, hogy a polgári-katonai felkelés kettős értelemben vert gyökeret a nép tudatában: egyrészt hazafias értelemben, mivel benne látta Spanyolország felemelésének és végső pusztulása elkerülésének a lehetőségét; vallási értelemben pedig azért, mert őt tekintette az Isten ellenségeinek az ellehetetlenítésére hivatott erőnek, valamint hite és vallásgyakorlása garanciájának.

Negyedszer: egyelőre Spanyolországban nincs más remény az igazságosság és a béke, valamint a belőle származó javak helyreállítására, mint a nemzeti oldal győzelme. Talán ma még inkább így van ez, mint a háború elején, mert az ellenkező oldal, kormányuk tagjainak minden erőfeszítése ellenére, nem nyújt garanciát a politikai és társadalmi stabilitásra.

6. A kommunista forradalom jellemzői

A kommunista forradalom elkezdődött, így hát helyénvaló, hogy részletesen jellemezzük. A következő megállapításokra szorítkozunk, amelyek alaposan bizonyított tényekből következnek, ezek közül sok teljesen megbízható, rendelkezésünkre álló írásos és képes tájékoztatókból származik. Megjegyezzük, hogy a kommunista uralom alól felszabadult területen kívül alig van kellőképpen hiteles információforrásunk. A vörös hadsereg fegyverei még számos tartományt ellenőriznek; még kevés ismerettel rendelkezünk az ezekben elkövetett igen nagy számú és igen súlyos erőszakos cselekményekről.

Amikor globális ítéletet akarunk alkotni a spanyol kommunista forradalom túlkapasáiról, megállapítjuk, hogy a nyugati népek történetében nem ismert a kollektív téboly ilyen mértékű tombolása, sem pedig Isten, a társadalom és az emberi személy alapvető jogai ellen néhány hét alatt elkövetett merényletek hasonló mennyisége. Nehéz lenne hasonló tények összegyűjtésével és összehasonlításával olyan történelmi korszakot vagy olyan népet találni, amely ennyi és ilyen súlyos tévelygést mutat. Történelemmel foglalkozunk, pszichológiai vagy szociális értelmezések nélkül, amelyek külön tanulmányozást igényelnének. Az anarchista forradalom „kivételes volt a történelemben”.

Hozzáteesszük ehhez, hogy a kommunista forradalom által végrehajtott tömegmészárlás és tömeges pusztítás „előre megfontolt szándékkal” következett be. A lázadás előtt nem sokkal 79 szakképzett agitátor érkezett Oroszországból. A Marxista Egység Nemzeti Bizottsága ugyanezekben a napokban minden faluban elrendelte a forradalmi milíciák felállítását. Rendszeresen került sor templomok, vagy legalábbis a berendezésük elpusztítására. Mindössze egy hónap alatt minden templomot alkalmatlanná tettek az istentiszteletek megtartására. Az Ateista Liga programjának egyik cikkelyében már 1931-ben a következő szerepelt: „népszavazást a templomok és a plébániák rendeltetéséről”; az egyik tartományi bizottság pedig a következő szabályt fogalmazta meg: „az eddig az istentisztelet céljára szolgáló helységet vagy helységeket közraktárak, nyilvános piacok, népkönyvtárak, köztisztasági- vagy fürdőházak, stb. céljára kell kijelölni, az egyes falvak szükségleteinek megfelelően”. A forradalom ellenségeinek tekintett jeles személyek kiiktatására már korábban elkészültek a „feketelisták”. Egyes listákon az első helyen a püspök szerepelt. A papokról a következőt mondta egy kommunista vezető, amikor látta, hogy a hívek meg akarják menteni a plébánosukat: „parancsunk van, hogy gyökerestül irtsuk ki őket”.

Hogy a templomok elpusztítása és a papok mészárlása totalitárius formában előre megfontoltan történt, annak ékes bizonyítéka az esetek félelmetes száma. Bár a számok még nem véglegesek, mintegy 20000-re tehető a lerombolt vagy teljesen kifosztott templomok és kápolnák száma. Csak a legyilkolt egyházmegyes papok száma, a feldúlt egyházmegyék 40%-os átlagával számolva – egyes egyházmegyékben 80% ez az arány – összesen 6000. Kutyákkal vadásztak rájuk, hegyeken keresztül üldözték őket; minden rejtkehelyen kutattak utánuk. Többnyire ítélet nélkül, azonnal ölték meg őket, kizárólag társadalmi szerepük miatt.

„Igen kegyetlen” volt a forradalom. A gyilkolás formái rettenetes barbárság jellegzetességeit öltötték magukra. A számok: több mint 300000 világi esett gyilkosság áldozatául, kizárólag politikai és különösen vallási nézeteik miatt: Madridban az első három hónapban több mint 22000-et ölték meg. Alig van olyan falu, ahol nem iktatták ki a legjelesebb jobboldaliakat. Ami a formásokat illeti: vád, bizonyítékok, többnyire ítélet nélkül. Ami a zaklatásokat illeti: sokaknak levágták a végtagjait vagy megölésük előtt szörnyen megcsonkították őket; kiszúrták a szemüket, átvágták a nyelvüket, hosszában vágták őket ketté, élve égették vagy temették el őket, fejszével ütötték agyon őket. A legnagyobb kegyetlenséget Isten szolgálival szemben alkalmazták. A tisztelet és a szeretet miatt nem szeretnénk ezt bővebben kifejtteni.

A forradalom „embertelen” volt. Nem tartották tiszteletben a női tisztességet, még a fogadalmával magát Istennek szentelt nőt sem. Meggyalázták a sírokat és a temetőket. A híres román stílusú ripolli kolostorban lerombolták a síremlékeket, többek között Szőrös Wilfred, Katalónia meghódítója és Morgades püspök, a híres kolostor helyreállítója síremlékét. Vichben meggyalázták a nagy Balmes sírját és azt olvassuk, hogy futballoztak a jeles püspök, Torras y Bages koponyájával. Madridban és az huescai régi temetőben több száz sírt nyitottak meg, hogy elrabolják a holttestek aranyfogait és aranygyűrűit. A vértanúság egyes formái az emberi érzés eltorzulását vagy megszüntetését feltételezik.

A forradalom „barbár” volt, amennyiben évszázadok civilizációjának az alkotását rombolta le. Több ezer műalkotást pusztított el, köztük sok világhírűt. Kifosztotta vagy felgyújtotta a levéltárakat, így lehetetlenné tette a történelem kutatását és a jogi és a társadalmi események dokumentumokkal történő bizonyítását. Több száz festővásznat szurkáltak össze késsel, több száz szobrot csonkítottak meg, több száz építészeti csodát vertek szét. Elmondhatjuk, hogy a kommunisták által uralt területeken az évszázadokon keresztül felhalmozott, elsősorban egyházi műkincseket néhány hét alatt pusztították el. A dinamit romboló hatása még a Tarragona közelében lévő barái, római kori, húsz évszázadot megért diadalívet is elérte. A toledo-i székesegyház, a Liria Palota és a Prado Múzeum híres művészeti gyűjteményeit teljesen kifosztották. Számos könyvtár veszett oda. Évszázadok során egyetlen háború, egyetlen barbár betörtés, egyetlen társadalmi megrázkódtatás nem okozott Spanyolországban a mostanihoz hasonló rombolást, amely olyan tényezőket is alkalmazott, amelyekkel korábban soha nem rendelkezett: a borzalmas, célzottan Isten dolgai ellen irányuló megsemmisítés szolgálatába állított okos szervezést és a modern szállító és romboló eszközöket, amelyek minden bűnöző számára elérhetővé váltak.

A forradalom lábbal taposta a „népek jogának” legalapvetőbb szabályait. Emlékezzünk a bilbaói börtönökre, ahol a tömeg több száz rabot gyilkolt meg embertelen módon, a hajókon és börtönökben őrzött túsokkal szemben elkövetett megtorlásokra, csupán egy háborús kudarc miatt; a tömeggyilkosságokra, amikor a szerencsétlen foglyokat összekötözték és géppuskából golyózáport zúdítottak rájuk; a védtelen városok katonailag értelmetlen bombázására.

A forradalom lényegében „spanyolelles” volt. A romboló akciókat „Éljen Oroszország!” kiáltásokkal hajtották végre, a nemzetközi kommunista zászló árnyékában. A falfeliratok, idegen személyek dicsőítése, az orosz kézben lévő katonai parancsnokságok, a nemzet idegenek javára történő kifosztása, a nemzetközi kommunista himnusz bőségesen bizonyítja a nemzeti szellem és a hazafias érzület iránti gyűlöletet.

Azonban a forradalom elsősorban „keresztényellenes” volt. Nem gondoljuk, hogy a kereszténység történetében néhány hét alatt sor került volna Jézus Krisztus és szent vallása elleni gyűlölet ilyen formájára, gondolattal, akarral és szenvedéllyel. Akkor szentségtörő rombolást szenvedett el a spanyolországi Egyház, hogy a spanyol vörösöknek a moszkvai „istentelenek” kongresszusán részt vevő küldöttje elmondhatta: „Spanyolország jóval felülmúlta a szovjetek művét, mivel Spanyolországban az Egyház teljesen megsemmisült”.

Több ezer vértanút számlálunk; tanúságtételük reményt jelent szerencsétlen hazánk számára; de szinte alig találjuk a Martyrologium Romanumban a vértanúságnak olyan formáját, amelyet ne használtak volna a kommunisták, a keresztrefeszítés sem kivétel; ugyanakkor új kínzási módok jelentek meg, amelyeket a modern anyagok és gépek tettek lehetővé.

A Jézus Krisztussal és a Szent Szűzzel szembeni beteges gyűlölet elérte tetőpontját, és a több száz széthasított feszületben, a Szent Szűz állati módon meggyalázott képeiben, a bilbaói,

Isten Anyját szentségtörő módon gyalázó gúnyiratokban, a vörös lövészárkok ocsmány, az isteni titkokat nevetségessé tevő irodalmában, a szentostyák ismételt meggyalázásában megsejthetjük a pokolnak szerencsétlen kommunistáinkban megtestesült gyűlöletét. „Megesküdtem, hogy bosszút állok rajtad” – mondta egyikük a szentségtartóban rejtőző Úrnak; célzott, majd elsütötte pisztolyát, miközben így szólt: „Add meg magad a vörösöknek; add meg magad a marxizmusnak!”.

Szörnyű volt a szent ereklyék meggyalázása: Szent Narcisszus, Bayloni Szent Paszkál, Szent Beatrix de Silva, Calvo Szent Bernát és más szentek testét szétzúzták vagy elégették. A szentségtörés hihetetlen formái fordultak elő, amelyek ördögi beavatkozás nélkül szinte felfoghatatlanok. A harangokat szétzúzták és beöntötték. Az istentiszteleteket egy kis északi régió kivételével az egész kommunista területen betiltották. Nagyszámú templomot, köztük több igazi műremeket romboltak földig: ennek a galád munkának a végzésére szerencsétlen papokat kényszerítettek. Évszázadokon keresztül tisztelt híres szentképek tűntek el örökre rombolás vagy gyűjtögetés által. Sok helyhatóság polgárait az összes általuk birtokolt vallásos tárgy beszolgáltatására kötelezte, hogy azután nyilvánosan semmisítsék meg ezeket: fontoljuk meg, hogy mit is jelent ez a természetjog, a családi kötelek és a keresztény tudat ellen elkövetett erőszak szempontjából.

Nem folytatjuk, Tisztelendő Testvérek, a kommunisták hazánkbeli működésének a kritikáját, hanem a történelemre bízunk a megtörtént események hiteles elbeszélését. Ha valaki azzal vádolna bennünket, hogy túl nyers formában jeleztük a spanyol forradalomnak ezeket a szégyenfoltjait, akkor Szent Pál példájával mentegetőznénk, hiszen ő nem átalotta rettenetes szavakkal megvédelmezni Izrael prófétáinak az emlékeztetés és igen súlyos jelzőkkel illetve Isten ellenségeit; vagy Szentatyánk példáját idéznénk, aki az ateista kommunizmusról szóló enciklikájában így fogalmaz: „ezt az irtózatot pusztítást olyan gyűlölettel, barbársággal és féltelenséggel viszik véghez, amelyent a mi korunkban elképzelni sem tudtunk”.⁹

Újra elmondjuk, hogy mindenkinek megbocsátunk és a lehető legnagyobb jóindulattal vagyunk irántuk. Ezt a szakaszt pedig az *Informe Oficial*-nak az első három hónap forradalmi eseményeiről szóló szavaival zárjuk: „Senki ne hibáztassa a spanyol népet, hacsak nem azért, mert eszközévé vált ezen bűncselekmények elkövetésének”... Ez a vallással és a hazai hagyományokkal szembeni gyűlölet, amelynek fokmérője a rengeteg, örökre elveszett dolog, „Oroszországból érkezett, perverz szellemű keletiek hozták”. Az „ördögi tanok” által elkápráztatott rengeteg áldozat mentiségére elmondjuk, hogy törvényes halálbüntetésük végrehajtása előtt kommunistáink túlnyomó többsége kiengesztelődött atyáik Istenével. Mallorcán csak két százalékuk halt meg bűnbánat nélkül; a déli területeken nem több, mint húsz százalék, északon pedig a tíz százalékot sem érte el az arányuk. Ez bizonyítja, hogy népünk megtevesztés áldozata lett.

7. A nemzeti mozgalom és jellemzői

Jellemezzük most vázlatosan a „nemzetinek” nevezett mozgalmat! Úgy gondoljuk, hogy jogos ez az elnevezés. Először is, a szelleme miatt; mert a spanyol nemzet túlnyomó többsége idegenkedett attól az államtól, amely képtelen volt alapvető szükségleteinek és törekvéseinek megtestesítésére; a mozgalmat pedig reménysugárként fogadta az egész nemzet; a fel nem szabadított területek még várják, hogy megtörjön az őket elnyomó kommunista erők páncélja. Célját tekintve is nemzeti a mozgalom, mivel olyan államszervezetben igyekszik megmenteni és fenntartani egy nép életerejét, amely méltóan tudja folytatni történelmét. A valóságot és a

⁹ XI. Pius *Divini Redemptoris* kezdetű enciklikája, 1937. március 19., <http://szit.katolikus.hu/feltoltes/Divini%20Redemptoris.pdf>. Hozzáférés: 2016.01.07., 21:51.

spanyol állampolgárok általános vágyakozását fejezzük ki; nem jelöljük meg a megvalósításához szükséges eszközöket.

A mozgalom erősítette a hazafias érzületet a vele szembenálló erők egzotikus elképzeléseivel szemben. A haza apai érzést is magába foglal; egyfajta nagy család erkölcsi környezete ez, amelyben az állampolgár teljesen kibontakozhat; a nemzeti mozgalom szeretetáramlatot határozott meg, amely Spanyolország neve és történelmi lényege köré koncentrálódott, elvetve a romlásunkat okozó idegen elemeket. És mivel az atyai szeretet, amikor a mi Urunk és Istenünk Jézus Krisztus szeretete által természetfölöttivé vált, megérinti a keresztény szeretet csúcsait, az igazi szeretet kitörésének legfőbb kifejeződését láttuk, amikor több ezer spanyol „Éljen Spanyolország!”, „Éljen Krisztus Király!” kiáltással ontotta vérért.

A nemzeti mozgalmon belül virágzott ki több ezer spanyol, papok, szerzetesek és világiak vértanúságának a csodálatos jelensége – igazi vértanúság, ahogyan a pápa mondta; ennek a véres tanúságtételnek kell majd megihletni azoknak a cselekedeteit, akik a fegyverek elhallgatása után, békés körülmények között egy új állam felépítésének mérhetetlen politikai felelősségét fogják vállalni.

A mozgalom biztosította a rendet az általa ellenőrzött területeken. Hasonlítsuk össze azoknak a területeknek a helyzetét, ahol a nemzeti mozgalom kerekedett felül, azokéval, amelyek még kommunista uralom alatt állnak. Utóbbiakra illik Bölcs Salamon szava: „Ubi non est gubernator, dissipabitur populus”;¹⁰ papok, templomok, istentisztelet, igazságszolgáltatás és tekintély nélkül szörnyű anarchia, éhség és nyomor prédájává válnak. Ellenben a háborús erőfeszítések és szörnyű fájdalom közepette a többi terület a belső rend nyugalmát éli, igazi tekintély védnöksége alatt, amely a társadalmi élet termékenységét ígérő igazságosság, a béke és a haladás kezdete. Míg a marxista Spanyolországban Isten nélkül élnek, a sértetlen vagy visszafoglalt területeken buzgón végzik az istentiszteleteket és a keresztény élet új megnyilvánulásai rügyeznek és virágznak.

Ez a helyzet lehetővé teszi, hogy igazságos és békés rendszert reméljünk a jövőre nézve. Nem szeretnénk jóslásokba bocsátkozni. Igen súlyos problémákkal küzdünk. A társadalmi kötelek meglazulása; a romlott politikai erkölcsök; az állampolgári kötelek ismeretének a hiánya; a valóban katolikus tudat hiányos kialakulása; a nagy nemzeti problémáink megoldásával kapcsolatos társadalmi megosztottság; a helyzetük és képzettségük alapján a nemzeti újjáépítés művében részt venni hivatott válogatott férfiak ezreinek kegyetlen gyilkosságok révén történő kiiktatása; a minden polgárháborút kísérő gyűlölet és inség; az állammal kapcsolatos idegen ideológia, amely el akarja szakítani az államot a keresztény eszméktől és befolyástól; mindez óriási nehézséget okoz majd, amikor az új Spanyolországot régi történelmünk törzsébe akarjuk oltani és új életre akarjuk kelteni. Azonban abban reménykedünk, hogy a hatalmas meghozott áldozat erejével újra meg fogjuk találni igazi nemzeti szellemünket. Fokozatosan érzük el ezt, olyan törvényhozás által, amelyben a kultúra, az erkölcs, a társadalmi igazságosság és az Istent megillető hódolat és tisztelet terén a keresztény érzés uralkodik.

Elsősorban Istennek szolgáljanak Spanyolországban, ez az alapfeltétele annak, hogy igazán jól lehessen szolgálni a nemzetet.

¹⁰ Ahol nincs vezető, ott szétszóródik a nép. Aquinói Szent Tamás: *De regno*, vö. Péld 11,14 és Péld 29,18, <http://szentiras.hu/SZIT/Peld11> és <http://szentiras.hu/SZIT/Peld29>. Hozzáférés: 2016.01.07., 21:58.

8. Válaszolunk néhány kritikára

Nem lenne teljes a levelünk, Tisztelendő Testvérek, ha nem válaszolnánk néhány, külföldről érkező kritikára.

Azzal vádolták az Egyházat, hogy a népmozgalom elől a templomaiba menekült és ebből következett a papok lemészárlása és a templomok lerombolása. – Nemmel válaszolunk erre. A templomokba váratlanul törtek be, szinte minden régióban egyszerre, és ez a papok lemészárlásával egyidejűleg következett be. A templomok azért lángoltak, mert Isten házai voltak, a papokat pedig azért ölték le, mert Isten szolgálói voltak. Rengeteg bizonyíték van erre. Az Egyház nem volt agresszor. A nép fő jótévedője volt, elméjébe véste tanítását és elősegítette a társadalmi igazságosságot. Ártatlan, békés, védtelen áldozatként esett el ott, ahol az anarchista kommunizmus uralkodott.

Azt kérdezik tőlünk külföldről, hogy igaz-e, hogy az Egyház Spanyolország területének a harmadát birtokolta és a nép azért kelt fel, hogy megszabaduljon az egyházi elnyomástól. – Nевetséges vád ez. Az Egyház mindössze néhány jelentéktelen parcellát, papi házakat és oktatási épületeket birtokolt, és az utóbbi időben az állam még ezek közül is elkobzott néhányat. Az Egyház összes spanyolországi birtoka szent kötelezettségek ellentételezéseként szükségleteinek még a negyedét sem fedezné.

Azzal vádolják az Egyházat, hogy vakmerően és elfogultan belekeveredett a nemzetet megosztó küzdelembe. Az Egyház mindig az igazságosság és a béke oldalára állt, és a közjó érdekében bármilyen helyzetben együttműködött az államhatalommal. Nem kötődött senkihez, legyenek azok pártok, személyek vagy irányzatok. Mindenki és minden felett álló helyzetéből következően teljesítette kötelességét, hogy a szeretetre tanítson és buzdítson, és mély fájdalommal vette tudomásul nagyszámú eltévelyedett gyermeke üldözését vagy visszautasítását. Számos írásra és tényre hivatkozunk, amelyek alátámasztják ezeket a megállapításokat.

Azt mondják, hogy ez a háború osztályok háborúja és az Egyház a gazdagok oldalára állt. – Akik ismerik a háború okait és jellegét, tudják, hogy nem így van. Tudják, hogy bár az igazságosság és a jótékonyság kötelességének a területén voltak hanyagságok – ezeket az Egyház elsőként tette szóvá – a dolgozó osztályok hatékony törvényi védelem alatt álltak és a nemzet elindult a javak igazságosabb elosztásának egyenes útján. Az osztályharc más országokban főtőzőbb, mint Spanyolországban. Éppen Spanyolországban menekült meg a háborútól a szegény régiók nagy része, és ott volt több kegyetlenkedés, ahol nagyobb gazdagságban és jólétben élt a nép. Nem szabad elfeledkezni haladó szociális törvénykezésünkről és virágzó, jóléti és támogató, köz- és magán, keresztény és spanyol eredetű intézményeinkről sem. A népet megvalósíthatatlan ígérekkel csapták be, amelyek nemcsak az ország gazdasági életével összeegyeztethetetlenek, hanem bármilyen szervezett gazdasági élettel is. Ebből következik a sértetlen régiók jóléte és a kommunista ellenőrzés alá került régiókat hatalmába kerítő nyomor.

A spanyolországi háború, ahogy mondják, nem több, mint a demokrácia és az etatizmus egyetemes harcának egy epizódja; a nemzeti mozgalom diadala az állam rabszolgájává fogja tenni a nemzetet. A spanyol Egyház – olvassuk egy külföldi magazinban – a madridi kormányzati üldözés és azoknak a szolgálata közül, akik olyan politikai irányzatokat képviselnek, amelyeknek semmi közük a kereszténységhez, a szolgálást választotta. – Nem ez a dilemma merült fel az Egyház számára országunkban, hanem a következő: az Egyház, mielőtt teljesen elpusztulna a kommunisták kezétől, ahogy az általuk ellenőrzött területeken történt, egy olyan hatalom oltalmát érzi, amely eddig minden társadalmi alapelvet biztosított, tekintet nélkül bármilyen politikai irányzatra.

Ami a jövőt illeti, nem tudjuk előre megmondani, hogyan fog végződni a harc. Mindenesetre kijelentjük, hogy nem azért kezdték a háborút, hogy egy megalázott nemzetet önkényuralmi államba kényszerítsenek, hanem azért, hogy feltámadjon a nemzeti szellem a régi idők lendületével és keresztény szabadságával együtt. Bizunk a politikai vezetők bölcsességében, hogy nem akarnak majd idegen mintákat másolni az eljövendő spanyol állam megszervezésekor, hanem figyelembe veszik a nemzeti élet igényeit és az elmúlt századok által kijelölt pályát. Minden jól elrendezett társadalom mély alapokon nyugszik és belőlük él, nem pedig importált különc eszmékből, amelyek ellentétesek a nemzeti szellemmel. Az élet erősebb a programoknál és egy bölcs vezető nem kényszerít a nemzetre olyan programot, amely megerősokolja belső erőit. Elsőként sajnálkoznánk azon, ha egy parlament felelőtlen önkényét a nemzettől idegen diktatúra szörnyű önkénye váltaná fel. Jogosan reménykedünk abban, hogy nem így lesz. Ami Spanyolországot a jelenlegi igen nehéz helyzetben megmentette, az éppen az életünket alakító évszázados alapelvek tartóssága volt, és az a tény, hogy a nemzet széles rétege kelt ezek védelmére. Hiba lenne megszakítani a nemzet szellemi pályáját és nem valószínű, hogy ebbe a hibába esünk.

Azzal vádolják a nemzeti mozgalom vezetőit, hogy hasonló bűncselekményeket követnek el, mint a Népfront vezetői. „A fehér hadsereg,” – olvassuk egy megbízható külföldi katolikus folyóiratban¹¹ – „elfogadhatatlan eszközökhöz folyamodik, amelyek ellen tiltakoznunk kell... A rendelkezésünkre álló információk összessége azt mutatja, hogy a nemzeti Spanyolországban fehérterror uralkodik ugyanazokkal a szörnyűségekkel, amelyek szinte mindegyik forradalmi terrort jellemzik... Az elért eredmények elhanyagolhatónak tűnnek a módszeresen megszervezett kegyetlenkedések mellett, amelyekre a csapatok bizonyítékot szolgáltatnak”. – A tisztelt cikkíró igen rosszul van tájékoztatva. Minden háborúban vannak túlkapások; kétségtelen, hogy ilyenek a nemzeti mozgalomnál is előfordulhattak; egy irgalmatlan ellenség támadásai ellen senki sem védekezik teljes lelki nyugalommal. A keresztény igazságosság és szeretet nevében elítélünk minden, tévedésből vagy aljas emberek által elkövetett túlkapást, amelyet a külföldi közvélemény módszeresen eltűzött, ugyanakkor azt is megmondjuk, hogy a vélemény, amelyet helyesbítünk, nem felel meg a valóságnak, és kijelentjük, hogy a két oldal között leküzdhetetlen távolság van, ami igazságosságukat, közigazgatásukat és ezek gyakorlatát illeti. Inkább azt mondanánk, hogy a Népfront igazságossága az Isten, a társadalom és az emberek ellen elkövetett szörnyű erőszakosság története. Nem létezhet igazságosság, ha kiiktatják Istent, aki minden igazságosság kezdete. Ölni az ölés kedvéért, rombolni a rombolás kedvéért; kifosztani a nem hadviselő ellenfelet, mindez a polgári és a katonai cselekvés alapelvevé vált, az egyik oldalról joggal ki lehet jelenteni ezt, a másikat nem lehet vele igazságtalanság nélkül vádolni.

Néhány szó a baszk nacionalizmus problémájáról, amelyet oly kevésbé ismernek és amelyet meghamisítottak és amelyből a nemzeti mozgalom ellen kovácsoltak fegyvert. – Minden csodálatunk baszk testvéreink polgári és vallásos erényeik miatt. Minden szeretetünk az övék az őket sújtó nagy szerencsétlenség miatt, amelyet sajátunknak tekintünk, mert a hazáé. Minden sajnálkozásunk az övék, mert történelmük egy súlyos pillanatában vezetőik értelme elhomályosult. De minden rosszallásunk is az övék, mert nem hallották meg az Egyház szavát és így bennük valóra váltak a pápának a kommunizmus elleni enciklikájában megfogalmazott szavai: „miként használják ki a [katolikusok közti] vitát a számban gyakran csekély fölforgatók, kiéleltik azt és a katolikusok egyik pártját a másik ellen kijátsszák”. – „Akik a katolikusok közt a szakadásokat kiszélesíteni igyekeznek, rettentő felelősséget vonnak magukra Isten és az ő Egyháza előtt.” – „A kommunizmus maga rossz. Semmiféle téren nem szabad vele közreműködni, ha a keresztény

¹¹ Valószínűleg a *Sept* vagy a *Vie Intellectuelle* című francia lapról van szó.

kultúrát megmenteni akarjuk.” – „Minél ősibb és magasabb valamely ország keresztény kultúrája, amelybe a kommunizmus beférkőzni tud, annál szörnyűbb pusztításban tombolja ki magát az istentelenek gyűlölete.”¹²

Egy nagy példányszámú külföldi magazin kijelentette, hogy Spanyolországban a nép azért távolodott el a papoktól, mert ez utóbbiak az uralkodó osztályból származnak; és azt is, hogy nem akarja megkeresztelni a gyerekeit a megemelt illeték miatt. Az első kijelentésre azt válaszoljuk, hogy a különböző spanyolországi szemináriumokban a hivatások összetétele a következő: összes papnövendék 1935-ben: 7401; nemesek: 6; gazdagok, 10000 peseta fölötti vagyonnal: 115; szegények vagy majdnem szegények: 7280. A másodikra válaszolva elmondjuk, hogy a rezsimváltás előtt a katolikus szülők megkereszteletlen gyerekeinek az aránya az egy tízezredet sem érte el; az illeték igen csekély, a szegényeknek pedig nem kell fizetni.

9. Befejezés

Tisztelendő Testvérek, azzal a kéréssel zárjuk hosszúra nyúlt levelünket, hogy sirassatok velünk együtt Spanyolország nagy nemzeti katasztrófáját, amelyben az igazságossággal és a békével együtt a keresztény civilizáció és élet oly sok értéke veszett el, a közjönak és a Város erényes életének az alapja, amelyről az Angyali Doktor¹³ beszél. A politikai, gazdasági és társadalmi rendben elfeledett igazság és erény ezt a kollektív szerencsétlenséget hozta ránk. Rosszul kormányoztak bennünket, mert, ahogy Szent Tamás mondja, Isten a a nép bűnei miatt engedi meg, hogy a képmutató ember kormányozza.

Irgalmatokhoz csatoljátok imáitok és híveitek imáinak a szeretetét; hogy tanuljunk a büntető leckéből, amellyel Isten megpróbált bennünket: azért, hogy hazánk gyorsan újjáépüljön és be tudja tölteni jövőbeli küldetését, amelynek azok az előfutárai, akik teljesítették az előző századokban; azért, hogy mindenki erőfeszítéseivel és imáival megfékezzük a kommunizmusnak ezt az ársját, amely próbálja megsemmisíteni az isteni és az emberi szellemet, azokat a pólusokat, amelyek egyedül tartották meg az eddig létezett civilizációkat.

És cselekedeteiteket a spanyolországi dolgokról szóló igazság szeretetével tegyétek teljessé! „Non est addenda afflictio afflictis”;¹⁴ gyötrelmeink azáltal is fokozódtak, hogy nem értették meg érzelmeinket. Sőt egyesek hazugsággal, álnoksággal, a tények elferdítésével növelték gyötrelmeinket. Még azt a tiszteletet sem adták meg, hogy áldozatnak tekintettek volna bennünket. Az értelmet és az igazságosságot ugyanazon a mérlegen mérték, mint a talán valaha látott legnagyobb esztelenséget és igazságtalanságot. Ugyanakkora hitelt adtak a fizetett újságnak, a szemtelen brosúrának vagy az áruló spanyol írásának, aki becsmélve hurcolta a világban hazája nevét, mint a főpapok szavának, a moralista lelkiismeretes tanulmányának vagy a felhalmozódott tényeknek, amelyek az emberi történelem gyalázatát jelentik. Segítsetek nekünk az igazság terjesztésében! Az igazság jogai elévülhetetlenek, főleg amikor a nép becsületéről, az Egyház hírnevéről, a világ üdvösségéről van szó. Segítsetek nekünk levelünk tartalmának terjesztésével, figyeljétek a katolikus sajtót és propagandát, igazítsátok ki a hibáit, ha közönyös vagy ellenséges! Az ellenséges ember bőségesen vetett konkolyt: segítsetek nekünk bőségesen jó magot vetni!¹⁵

Engedjétek meg nekünk egy utolsó kijelentést! Isten tudja, hogy Krisztusban mennyire

¹² XI. Pius *Divini Redemptoris* kezdetű enciklikája, 1937. március 19., <http://szit.katolikus.hu/feltoltes/Divini%20Redemptoris.pdf>. Hozzáférés: 2016.01.07., 22:08.

¹³ Aquinói Szent Tamás (1226–1274).

¹⁴ Nem szabad újabb csapással sújtani az elgyötörteket.

¹⁵ Vö. Mt 13,24-30, <http://szentiras.hu/SZIT/Mt13>. Hozzáférés: 2016.01.07., 22:12.

szeretjük azokat és teljes szívből megbocsátunk azoknak, akik anélkül, hogy tudták volna, mit cselekszenek, igen súlyos károkat okoztak az Egyháznak és a hazának. A mi gyermekeink ők. Istenhez könyörgünk értük vértanúink, a tíz püspök, a több ezer pap és a katolikus hívők érde-
meiért, akik nekik megbocsátva haltak meg, valamint felidézzük a mélységes fájdalmat, amelyet Spanyolországunk elszenved. Imádkozzatok, hogy hazánkban kialakuljon a gyűlölet, egymásra találjanak a lelkek és újra egyes legyünk mindannyian a szeretet kötelékében. Emlékezzetek meg meggyilkolt püspökeinkről, a sok ezer papról, szerzetesről és világi hívőről, akik kizárólag azért hullottak el, mert Krisztus kiválasztott katonái voltak; és kérjétek az Urat, hogy nagylelkű vértanúságuk magja bő termést hozzon. Egyikükről sem lehet tudni, hogy ingadozott volna a vértanúság pillanatában; ezrek mutattak példát a legkitűnőbb hősiességből. Hervadhatatlan dicsősége ez Spanyolországunknak. Imádkozzatok velünk együtt és földünk felett, amelyet ma testvéreink vére öntöz, újra a keresztény béke szivárványa fog ragyogni és egyszerre épül újjá oly dicső egyházunk és oly termékeny hazánk.

És az Úr békéje legyen mindannyiunkkal, hiszen mindannyiunkat az egyetemes béke nagy művére hívott el, amely Isten országának építése a világban, Krisztus teste, vagyis az Egyház építése által, amelynek püspökeivé és pásztoraivá rendelt minket.

Spanyolországból írunk Nektek, megemlékezve elhunyt és a hazától távol lévő testvéreinkről Urunk, Jézus Krisztus Legdrágább Vérének Ünnepe, 1937. július 1-jén.

ISIDRO GOMÁ Y TOMÁS bíboros, toledo-i érsek; EUSTAQUIO ILUNDAIN Y ESTEBAN bíboros, sevillai érsek; PRUDENCIO, valenciai érsek; MANUEL, burgosi érsek; RIGOBERTO, zaragozai érsek; TOMÁS, santiago-i érsek; AGUSTÍN, granadai érsek, almeriai, guadixi és jaéni apostoli kormányzó; JOSÉ, mallorcai püspök; ADOLFO, córdobai püspök, a Ciudad Real-i Püspöki Priorátus apostoli kormányzója; ANTONIO, astorgai püspök; LEOPOLDO, madrid-alcalá-i püspök; MANUEL, palenciai püspök; ENRIQUE, salamanca-i püspök; VALENTÍN, solsonai püspök; JUSTINO, urgeli püspök; MIGUEL DE LOS SANTOS, cartagenai püspök ; FIDEL, calahorra-i püspök; FLORENCIO, orensei püspök; RAFAEL, lugoi püspök; FÉLIX, tortosai püspök; FR. ALBINO, tenerifei püspök; JUAN, jacai püspök; JUAN, vichi püspök; NICANOR, tarazonai püspök, tudelai apostoli kormányzó; JOSÉ, santanderi püspök; FELICIANO, plasenciai püspök; ANTONIO, kerszonészoszi püspök, ibizai apostoli kormányzó; LUCIANO, segoviai püspök; MANUEL, curioi püspök, Ciudad Rodrigo-i apostoli kormányzó; MANUEL, zamorai püspök; LINO, huescai püspök; ANTONIO, tuyi püspök; JOSÉ MARIA, badajoz-i püspök; JOSÉ, geronai püspök; JUSTO, oviedo-i püspök; FR. FRANCISCO, coriai püspök; BENJAMÍN, mondoñedo-i püspök, TOMÁS, osmai püspök; FR. ANSELMO, teruel-albarracín-i püspök; SANTOS, avilai püspök; BALBINO, málagai püspök; MARCELINO, pamplona-i püspök; ANTONIO, kanári-szigeteki püspök; HILARIO YABEN, sigüenzai káptalani helynök; EUGENIO DOMAICA, cádizi káptalani helynök; EMILIO F. GARCÍA, ceutai káptalani helynök; FERNANDO ÁLVAREZ, leóni káptalani helynök; JOSÉ ZURITA, valladolidi káptalani helynök